

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1875—1876.

Verslag der bijeenkomst van den 26^{en} November 1875.

De Voorzitter, de heer KNOOP, opent de vergadering en deelt haar mede, dat de heer Jhr. F. de Casembroot zijne benoeming tot lid van het Bestuur heeft aangenomen en dat, ten gevolge van de daartoe door het Bestuur gedane uitnoodiging, de heeren T. G. Koppen te Amsterdam, A. P. Scheltus te Breda, K. W. Rueck te Hellevoetsluis en M. J. H. Baron van Slingelandt te Woerden bereid zijn gevonden, om in de plaats hunner inwoning als correspondent der Vereeniging op te treden. Daarna geeft hij het woord aan den heer Mr. H. VAN DER HOEVEN, die de navolgende rede houdt.

„Het is me een voorrecht, heden avond, althans voor velen mijner hoorders, te kunnen optreden als boodschapper van goede tijdingen.

Blijkens het voorbericht van 't dezer dagen verschenen 2de deel van de *Verzam. v. Wetten in 't Kon. der Ned.* is de *geheele* herziening van het Militair Strafrecht en de Militaire Rechtspleging *zeer* aanstaande, zóó aanstaande zelfs, dat de samensteller, een lid van het hoogste rechterlijke collegie te dezer stede, het voor volstrekt onnoodig houdt, den tekst der nog vigeerende wetten in zijne Verzameling op te nemen. „Die overname toch van iets wat op 't punt staat van afgeschaff te worden, zou” — zegt hij — „tot niets anders inderdaad strekken, dan om den lezer noodeloos zwaardere kosten te veroorzaken, iets”

1875/76.

— voegt hij er naïef bij — „hetgeen nimmer aangenaam is.” Hij zal liever, vertrouwend op de toezegging der Regeering, de nieuwe redactie afwachten, om die dan in een 2de stuk van het 2de deel aan zijn lezers mede te deelen.

Alzoo is de vervanging van die draconische cacographie op 't gebied van wetgeving, die wij nog steeds „het Mil. Wetb.” moeten noemen, *zeer* aanstaande! Heb ik dan geen recht, mij — althans voor hen die met dat gelukkig vooruitzicht nog niet bekend waren, — een boodschapper van goede tijdingen te noemen?”

Zóó, Mijnheer de Voorzitter, zou de aanvang van eene verhandeling hebben kunnen zijn, die zou zijn uitgesproken in het jaar 1830! Dat bericht voor 't 2de deel van de vermelde verzameling van Wetten, de Nederl. Pandecten van Mr. Van Hamelsveld, werd geschreven in 1830! 45 jaar geleden!

En nog steeds wachten we op de nieuwe redactie!

Was wellicht de in 1829 door de Regeering gedane erkenenis dat herziening der milit. strafwetgeving noodig en aanstaande was, een op zich zelf staand feit, waaraan door Mr. Van Hamelsveld te groot gewicht gehecht werd?

In geen deele. Het is zonder twijfel den heeren bekend, dat onze militaire strafwetgeving in 1814 en 1815 gedeeltelijk provisioneel (!) is ingevoerd. Die wetten zijn kennelijk met overhaasting samengesteld. Met zekerheid kan ik niet mededeelen, wie de hand daarin gehad hebben, maar er is veel grond voor de waarheid der bewering, dat aan de ontwerpers de belofte is gegeven dat zij, na de invoering van de nieuwe wetten, allen leden van het Hoog Militair Gerechtshof zouden worden; — dat die heeren ontwerpers, wellicht met het oog op hunne aanstaande benoeming, met bijzonderen, helaas! al te grooten spoed gewerkt hebben, — en dat werkelijk hunne benoeming gevolgd is.

De Regeering zelve schijnt die nieuwe wetten reeds dadelijk niet als model-wetten te hebben beschouwd; althans reeds in December 1815 is het Hoog Militair Gerechtshof aangeschreven, na verloop van eenigen tijd de noodige „reflectiën” op het Reglement op de Rechtspleging met zijne „consideratiën” aan den Koning kenbaar te maken, en reeds in 1819 werd eene totale herziening algemeen zoo noodig geacht, dat destijds de

Commissaris-Generaal van Oorlog d'Aubremé aan den Koning o. a. het navolgende berichtte:

„Eindelijk is de aanmerking gemaakt, dat *het geheele militaire wetboek* aan eene revisie en omwerking behoort te worden onderworpen.” En verder: „Daar dan nu (1819!) het tijdstip schijnt geboren te zijn, dat er eene revisie van de geheele militaire wetgeving *behoort* plaats te hebben, zoude ik aan U. M. voorstellen, *niet* om eene Commissie van revisie der Militaire wetboeken voor de Landmacht te benoemen, maar om mij te autoriseeren, aan U. M. een bekwamen rechtsgeleerde voor dat werk voor te dragen.” (1)

Hiernaan schijnt gevolg gegeven te zijn. Althans een concept-wetboek van Rechtspleging voor de Landmacht, met memorie van toelichting, is op 12 Juni 1821 door den Koning aan het Departement van Justitie gerenvoijerd, en door den Minister weder aan het Hoog Militair Gerechtshof toegezonden.

Wat er verder van is geworden, weet ik niet.

Men bleef, natuurlijk, klagen. De zoo even medegedeelde poging, om tot herziening te geraken, was dan ook niet de eenige.

Integendeel. In het jaar 1836 werd eene poging *op groote schaal* gedaan. Stelde in 1819 de Commissaris-Generaal van Oorlog voor, het ontwerpen aan één man op te dragen, in 1836 richtte het Bestuur van Oorlog eene circulaire aan het Hoog Militair Gerechtshof, de bevelvoerende generaals en de korpskommandanten, met verzoek om opgave te doen van de verschillende verbeteringen, die het militair recht noodig had. Het Hof richtte diezelfde aanschrijving aan de auditeurs, en van de generaals en korpskommandanten zochten sommigen ook weer licht bij hunne onderhebbende officieren.

Dientengevolge is een massa thans nog op het Departement van Justitie aanwezige adviezen, rapporten en beschouwingen ingediend, ontelbare op- en aanmerkingen zijn gemaakt. Van sommige auditeurs kwamen bijna geheel nieuwe ontwerpen in; ook door de generaals en verdere officieren werd aan den hun opgedragen last voldaan; door sommigen op zeer curieuse wijze. Zoo

(1) Rapport van 29 Juni 1819.

b. v. berichtte de Generaal Baron Chassé, na enkele vrij oppervlakkige aanmerkingen gemaakt te hebben, het navolgende:

„Ik durf overigens niet onderstaan, veranderingen in de bestaande militaire wetboeken voor te dragen, vermits hiertoe eene volledige rechtskennis behoort.” (1)

Het meest beknopt is zeker het advies van een ander generaal. (2) Het luidt:

„Na den ontvangst van Uwe missive heb ik dikwerf over dit hoogst belangrijk onderwerp nagedacht, maar ik belijde veel liever mijne onkunde, dan dat ik zoude kunnen besluiten, om Uwe Excellentie te midden harer drukke bezigheden met mijne onbelangrijke bemerkingen lastig te vallen.”

De gevolgde weg was zeer omslachtig. De herziening gelukte niet.

In 1841 beproefde men daarom weer iets anders.

Toen werd namelijk eene Commissie benoemd van *elf* leden voor „de herziening, omwerking en wijziging van de Wetboeken van *Strafrecht* en van *Rechtspleging* voor de Land- en Zeemacht, mitsgaders van de Reglementen van *Krijgstucht* voor dezelve, en eindelijk van de provisioneele instructie voor het *Hoog Militair Gerechtshof*.”

In den tijd van zeven jaren bracht deze Commissie het zoo ver, dat ze wetsontwerpen op de samenstelling en de rechtsmacht der rechterlijke collegiën voor de Land- en Zeemacht en op de te volgen proces-orde kon indienen. Van reglementen van *Krijgstucht*, *Strafwetboek* enz. was nog geen sprake.

Toch schijnt de Commissie zich ook daarmede bezig gehouden te hebben. Althans ze ontving in 1846 eene missive van den Minister van Oorlog, bepaaldelijk „ten aanzien der plaats, waarop de stok- en rietslagen behooren te worden geapliceerd!”

't Scheen den Minister van Justitie wat lang te duren. Immers, toen de Voorzitter der Commissie verzocht als zoodanig te worden ontslagen, maakte de Minister van die gelegenheid gebruik om een Koninklijk besluit van 21 December 1848 uit te

(1) Missive gedagteekend: Breda 30 September 1836.

(2) Luit.-Gen. de Kock, bij missive gedagteekend: Middelburg 22 September 1836.

lokken, waarin werd overwogen, „dat de taak aan de Commissie opgedragen, onder de tegenwoordige omstandigheden, (dit doet waarschijnlijk op de invoering der nieuwe Grondwet) als geëindigd kan worden beschouwd,” en zulks, niettegenstaande de Commissie pas aan de helft van de opdracht voldaan had. De heeren werden vriendelijk bedankt voor hunne bewezen diensten en gedane werkzaamheden, en de Commissie werd, *zonder dat ze 't gevraagd had* en vóór dat ze haren arbeid had voltooid, ontbonden en opgeheven.

Hare ontwerpen zond zij in, en daarbij bleef het.

Sedert dien tijd werd gedurende eene reeks van jaren en in de 1ste en in de 2de Kamer der Staten-Generaal telkens aangedrongen op herziening. Soms zelfs ging men tot feitelikheden over; zoo was er bijv. in 1855 *bijna* eene meerderheid in de 2de Kamer, die den post „Hoog Militair Gerechtshof” afstemde. Eindelijk werd de aandrang gaandeweg zoo hevig, dat de Minister van Justitie in 1868 een wetsontwerp deed samenstellen houdende veranderingen in den eersten titel van het Crimineel wetboek en vervanging van den tweeden titel door nieuwe bepalingen.

De destijds ingeslagen weg heeft echter evenmin tot het gewenscht einde geleid. De 2de Kamer toonde zich — mijns inziens zeer terecht — weinig ingenomen met de gevolgde herzieningsmethode, en het ontwerpje heeft 't niet tot de openbare beraadslaging kunnen brengen.

Daarvóór en daarna is nog herhaaldelijk en in de verslagen over de begrooting, en bij de debatten, zoo door den tegenwoordigen Minister van Justitie als door de heeren Lenting, Godefroi, Jonckbloet en anderen op de noodzakelijkheid der herziening gewezen. Alles zonder effect!

En zoo staan we dan bij 't einde van 1875 nog op 't zelfde punt als de Minister van Oorlog in 1819. De toen gemaakte bemerking: „dat het *geheele* militaire wetboek aan eene revisie en omwerking behoort te worden onderworpen,” is zestig jaar lang herhaald, en door een ieder de gegrondheid daarvan erkend. Zestig jaar lang hebben we voortgesukkeld onder vigueur van een samenstel of, zooals 't bij de invoering heette, een *sysheem* van wetten, dat zoo onsystematisch mogelijk is ingericht. Tegenstrij-

digheden, wetenschappelijke ketterijen, dwaasheden, onzin, — zie daar schering en inslag in onze militaire strafwetgeving.

Wanneer we, Mijnheer de Voorzitter, het oog geslagen hebben op al die pogingen om tot verbetering van den ellendigen toestand te geraken, en we hebben ze alle zonder onderscheid jammerlijk zien mislukken, dan rijst als van zelf de vraag, of die herziening dan zulk een buitengewoon moeielijk werk is? — Ik geloof 't niet. — Het komt mij voor, dat de herziening van de rechtspleging althans vrij eenvoudig kan zijn, en ik zal trachten ook U, Mijne Heeren, daarvan de overtuiging te geven.

Men zal moeten beginnen met de beantwoording der vraag: Welke moet de rechtsmacht van den militairen rechter zijn? Zal hij *blijven* oordeelen over *alle* misdrijven, die door de militairen gepleegd worden? of zal zijne rechtsmacht worden beperkt tot de militaire delicten?

Van het antwoord op deze vraag zal het natuurlijk afhangen, hoe de militaire vierscharen moeten zijn samengesteld.

Het zal wellicht niet overbodig zijn, er U opmerkzaam op te maken, dat de wetgever door geene bepalingen in de Grondwet gebonden is, en hij de rechtsmacht van den militairen rechter kan vaststellen, juist gelijk hem 't beste toeschijnt.

Was in de Grondwet van 1814 en van 1815, in tegenstelling met de vroegere staatsregelingen, de rechtsmacht van den militairen rechter uitgebreid tot *alle* door militairen gepleegde misdrijven, en zulks weinige jaren nadat Napoleon I (in 1809) in den Conseil d'Etat zijn beroemd: „La justice est *une* en France; on est citoyen Français avant d'être soldat!” had doen hooren, — weinige weken nadat hij de bepaling, dat alleen de militaire misdrijven den militairen rechter ter beoordeeling zouden worden gelaten, had bekrachtigd, — de Grondwet van 1848 houdt in art. 146 eenvoudig in: „De wet *regelt* insgelijks het rechtsgebied (d. i. de rechtspraak enz.) over het krijgsvolk en de schutterijen.”

De wetgever is dus geheel vrij. Hij heeft niet meer te vragen: „Wat wil de Grondwet?” noch: „Welke is de bestaande toestand?” maar alleen: „Wat eischt het algemeen belang? Wat eischt het belang van het leger?”

Bij de behandeling van deze materie moet men vooropstellen

het groote grondbeginsel van alle nieuwere staatsregelingen:
Gelijkheid voor de wet!

Gelijkheid van allen, van alle staatsburgers.

En op dezen regel mag geen enkele uitzondering worden toegestaan, dan die gegrond is op de wet der noodzakelijkheid.

Geen staatsburger mag voorrechten genieten boven zijne medeburgers, geen staatsburger mag van minder gunstige conditie zijn dan zijne medeburgers, tenzij voor die exceptioneel voordeelige of ongunstige verhouding eene deugdelijke reden is aan te geven.

Als tweede beginsel stellen we: *De militair is even goed staatsburger als de niet-militair*. Indien ik in den loop dezer verhandeling het woord burger bezig, in *tegenstelling* van militair, is 't alleen om der welluidendheids-wille. Maar de militair *is* burger, — is zelfs vóór alles burger van den Staat, — een burger op wien de verplichting rust om zijne medeburgers te verdedigen, — om zijne en onze onafhankelijkheid te handhaven. Het leger is geene kaste buiten de gewone maatschappij: het maakt daarvan een integreerend deel uit. Vroeger, toen we legers van huurlingen hadden, — toen de regeerder alles, het volk niets was, — toen het leger niet het volk, maar den vorst verdedigde, ja, toen kon er sprake zijn van een afgescheiden geheel. Maar thans, nu het leger wordt gevormd *uit* en *door* het volk, — nu het dragen der wapenen tot handhaving van de onafhankelijkheid van den Staat en tot beveiliging van zijn grondgebied een der eerste plichten van *alle* ingezetenen is, nu staat het leger niet tegenover het volk, nu vertegenwoordigt 't het volk.

De militair is dus Staatsburger, en hoe meer de krijgslieden dit zullen begrijpen, voelen en erkennen, hoe meer zij dat beginsel op prijs zullen stellen, des te gezonder zal de toestand zijn.

Militair en niet-militair zijn alzoo *gelijk* voor de wet.

Daar, waar dus afwijking van den gewonen toestand niet noodig is, is ze ongeoorloofd. Daar zou ze den militair een privilege schenken, waarop hij geen recht heeft, of hem onrechtvaardig benadeelen. Dat mag niet.

En zoo mag dan, om te beginnen met de nog in de vorige eeuw betwiste, doch thans algemeen erkende stelling, de militair,

waar het civiel-rechterlijke quaestiën geldt, over erfenissen, servituten en dergelijke, niet van den gewonen civielen rechter worden afgetrokken, omdat zijn militaire staat op de beslissing van die gedingen van geen den minsten invloed zijn *kan*.

Maar hoe nu in strafzaken? Over welke misdrijven moet de militaire rechter oordeelen?

Door misdrijf verstaan we elke daad of nalatigheid, die in strijd is met de wet en waartegen bij de wet straf is bedreigd.

Misdrijf pleegt alzoo hij, die eene verplichting niet nakomt, welke hij, op poene van zekere bij de wet daartegen bedreigde straf, moest nakomen, 't zij die verplichting bestaat in datgene na te laten wat verboden is. 't zij hij juist door iets na te laten zijne verplichting schendt.

Strafbare schending van verplichtingen die aan alle staatsburgers zijn opgelegd, noemen we gemeene, *commune*, ook wel civiele misdrijven.

De uitdrukking *commun delict* heeft meermalen, ook in rechterlijke beslissingen, aanleiding tot misverstand gegeven. Men heeft die woorden dikwijls opgevat als beteekenende „een misdrijf door twee of meer personen *gemeenschappelijk* gepleegd.” Die opvatting is echter „te eenenmale erroneus.” *Commun delict* is een misdrijf, dat zoowel door militairen als door burgers gepleegd kan worden, schending van eene verplichting, die aan *alle* staatsburgers is opgelegd. (1)

Zoo is 't eene verplichting, die even zeer aan den militair als aan den burger is opgelegd, om eens anders eigendom te eerbiedigen — om geene rijksmuntspeciën na te maken, — om geene vrouw te verkrachten. — Door valsche munt samen te stellen, — door te stelen, — door te verkrachten begaat de militair, ook subjectief, hetzelfde misdrijf als de burger.

Waarom?

Omdat zijne positie als krijgsman in geen verband staat tot het gepleegde delict. Zijne positie als militair doet dat delict niet van aard, van natuur, van omvang veranderen. Als militair toch is

(1) Zie mijne Opmerkingen over de Nederl. strafwetg. voor het krijgsvolk te lande, 2e druk blz. 143 vlg.

hem geene *speciale* verplichting opgelegd om *niet* te stelen enz., want eene speciale verplichting *dáár*, waar reeds eene algemeene bestaat, is niet denkbaar.

Geheel anders is 't, waar de militair te kort komt aan de bijzondere verplichtingen, die *hij* boven en behalve de gewone verplichtingen heeft te vervullen, — waar hij handelt in strijd met de hem opgelegde verplichting om gedurende een zeker tijdsverloop in dienst te blijven (m. a. w. waar hij deserteert), of waar hij te kort komt aan de eischen der subordinatione.

De onderlinge verhouding van de militairen brengt mede, dat de mindere eerbied toone voor zijn meerdere.

Waar een burger een luitenant slaat, handelt hij in strijd met zijne verplichting om een medeburger geen lichamelijk leed te doen.

Waar een soldaat een luitenant slaat, handelt hij daarenboven in strijd met de hem speciaal opgelegde verplichting, om in den luitenant zijn meerdere te zien, en om zijn meerdere te respecteeren. En de overtreding van deze laatste verplichting is, met het oog op de discipline in het leger, zóó ernstig, dat ze de overtreding van de staatsburgerlijke verplichting geheel primeert, en dat het feit wordt en *moet* worden gestempeld tot een geheel ander delict, waarbij *niet* het lichamelijk leed, maar de feil tegen de subordinatione het objectieve element uitmaakt.

Zoodanige misdrijven noemen we militaire misdrijven.

Dat nu, waar sprake is van tekortkoming aan bijzondere verplichtingen, de gewone rechter, die met die verplichtingen niet ten volle bekend is, — die niet weet en niet beoordeelen kan welk gewicht schending van de subordinatione, van de discipline heeft, welke gevolgen die na zich slepen kan, — ook niet bevoegd te achten is, daartegen de juiste, de noodige straf uit te spreken, ligt voor de hand. De berechting van zoodanige overtredingen mag den burgerlijken rechter niet toevertrouwd worden. (1)

(1) Ik ben 't grootendeels eens met wat de heer J. K. van Goltstein bij de behandeling der Grondwetsherziening in 1848 dienaangaande zeide: „Die rechter weet de plichten van den militair niet te waardeeren; hij kan niet oordeelen over het gewicht van overtredingen tegen de krijgstuicht, hij kan niet nagaan, in hoeverre het belang van het leger bij de beoordeeling van eenig (lees: een militair) misdrijf betrokken is. Neen, geen burgerlijke rechter dringt in de ge-

Maar welke reden kan er zijn, om hem de berechting te ontnemen over al die delicten, welke met den al of niet militairen staat van den overtreder in geen verband staan? Ik kan daarvoor geene reden vinden. (1)

Men beweert: die gestadige tusschenkomst van den burgerlijken rechter in de militaire huishouding, of zooals men 't noemt, in de kazerne, kan niet gunstig op de discipline werken. Daargelaten nog, dat men verzuimd heeft ooit eenig bewijs, eenigen grond zelfs voor die bewering aan te voeren, berust ze op het onjuiste sustenu, dat de militair *tegenover* den burger staat; zoodanige beweringen stijven den militair in dat wanbegrip, en kunnen niet gunstig op zijne algemeene ontwikkeling werken. Laat ook de soldaat voelen en begrijpen, dat zijn staatsburgerschap iets is, waar hij prijs op moet stellen; — maak er hem niet afkeerig van!

Verheugen we ons, dat we geen militarisme hebben!

Trachten we *niet* den militair en den burger van elkander te vervreemden, maar laten we ons best doen, de banden nog nauwer aan te halen! en vergeten we niet, dat juist eene eeuw geleden, in het jaar 1775, Jhr. J. D. van der Cappellen (2) reeds klaagde, „dat de augmentatie van de militaire jurisdictie al meer en meer ontknoopt die weinige zwakke banden, waarmede het gewapend deel onzer natie met 't ongewapend noch eenigzins is vereenigd.”

heimen van het krijgswezen door of weet volkomen het gewicht te beseffen eener strenge krijgstuicht; geen burgerlijke rechter kan gevoelen, van hoeveel belang het is, om den militair, ook zoo hij slechts een enkel ongepast woord tegen zijn meerderen uit, strengelijk te straffen, wil men niet de bruikbaarheid van het geheele leger prijs gegeven hebben. En gelooft ge, dat de militair van hooger rang (!) gaarne bukt voor de beslissing van den burgerlijken rechter? gelooft ge, dat hij eerbied zal hebben voor den burgerlijken rechter met zijne eenvoudige kleeding?” — (Dit zijn, dunkt mij, geen ernstige argumenten.) — „In geenen deele, en hier moet dus een militair rechter zijn, zoo men niet de hoogste belangen des lands prijs wil geven.”

Ook de heer Nedermeyer van Rosenthal drong er op aan, de rechtspraak van den militairen rechter tot militaire delicten te beperken.

(1) Zie over deze quaestie mijne „Opmerkingen over de Nederlandsche strafwetgeving voor het krijgsvolk te lande”, 2e druk, blz. 90—119.

(2) Advies over het leenen der Schotsche Brigade aan den Koning van Engeland.

Maar daarenboven, er is ook thans eene reeks van maatschappelijke verhoudingen, waarin de militair op dezelfde lijn met den burger gesteld wordt: waar 't belastingzaken, politie maatregelen, burgerlijke stand's voorschriften geldt, daar is de militair aan dezelfde regelen, aan de controle van dezelfde autoriteit onderworpen als de burger. Is de krijgstucht ooit daardoor aangerand? — Niemand zal 't beweren. Waarom zou dit dan wel 't geval zijn bij eene tusschenkomst van den gewonen strafrechter in zaken, die met de krijgstucht niets gemeen hebben?

Het hoofdbezwaar tegen de beperkte jurisdictie van den militair rechter, — een bezwaar dat men telkens en tot vermoeiens toe hoort bezigen, is dit: „Gij wilt de commune delicten door den burgerrechter doen beoordeelen, maar, eilieve! omschrijf eens, wat militaire, wat commune delicten zijn? En dan nog; niettegenstaande de meest juiste omschrijving zouden we voortdurend jurisdictiegeschillen zien ontstaan; de zaken zouden telkens van den eenen naar den anderen rechter worden verwezen.” (1)

Ik tel dit bezwaar zeer licht. Vooreerst zou de moeielijkheid om de juiste termen voor de definitie van commune delicten te vinden, nooit een reden kunnen zijn, om iets wat in abstracto verkeerd is, te wettigen. Te zeggen: „de zaak is moeielijk, dus vat ik ze niet aan,” geeft alleen blijk van gebrek aan energie, maar rechtvaardigt niet het verder voortschrijden op den verkeerden weg. Maar is de zaak nu werkelijk moeielijk? Ik zie 't niet in. Men beperke eenvoudig de rechtsmacht van den militair rechter tot die misdrijven, waartegen bij het militair strafwetboek is voorzien, en late al wat daarbuiten valt ter cognitie van den gewonen strafrechter.

Dat daarvan herhaalde conflicten van attributie, oneenigheden over de rechtsmacht het gevolg zullen zijn, geef ik niet toe. 't Is waarlijk alsof men veronderstelt, dat 't den beiden soorten van rechtscollégiën te doen zal zijn, om — vergeef me de uitdrukking — elkaar vliegen af te vangen, om elkaar elken beklaagde te ontfutselen! Waar zijn de bewijzen dat die vrees gegrond

(1) N. Bijdr. v. Rechtsgel. XV. 2. blz. 333. — Mil. Spect. 1865 n°. 4 blz. 226. — Nederl. Spect. 1865 n°. 8 blz. 63.

is? Heeft onze rechterlijke macht, hebben onze krijgsraden zich van zóó kleingeestige zijde doen kennen? Ik wist 't niet. Ik geloof 't ook niet.

Zie, in art. 23 Wetboek van Strafvordering worden drie officieren van Justitie bevoegd verklaard om de misdrijven, die voor den gewonen strafrechter zullen worden behandeld, te vervolgen, terwijl tevens wordt aangewezen, wie van hen, bij gelijktijdige bemoeiing — die niet zelden voorkomt — met de vervolging belast blijft. „Geest dit artikel” — zoo is men geneigd te vragen — „geene aanleiding tot moeielijkheden? Is de officier die den voorrang heeft, niet *altoos* geneigd zijnen ambtgenooten de zaken „afhandig te maken.”

Zoo zou men kunnen denken. — En wat leert nu de ondervinding?

De ondervinding leert, dat de rechterlijke ambtenaren het belang van de maatschappij in 't oog houden; dat zij niet vragen: zou ik niet meer aanspraak hebben op de vervolging van die zaak, dan mijn collega? maar dat ze enkel de vraag stellen: wat eischt het algemeen belang? Onderlinge welwillendheid kenschetst steeds de correspondentie over die bevoegdheidsquaestiën. En waarom zou dat anders zijn, als 't de onderlinge verhouding van den militairen tot den burgerlijken rechter betreft? Ja, daar zoude vrees voor kunnen zijn, indien de beperking der rechtsmacht van den militairen rechter tot militaire delicten zou worden ingevoerd *tegen* het verlangen van de groote meerderheid der Nederlandsche officieren in. (1) Maar voor zoo ver ik heb kunnen nagaan (en ik heb het gevoelen van *menig* officier over de quaestie gevraagd), zijn nagenoeg al onze officieren *vóór* de beperking. Nagenoeg allen, van welken rang of ouderdom ook, hebben zij mij verklaard, dat ze verheugd zouden zijn, wanneer ze bevrijd werden van 't vervullen van functiën, waarvoor zij zich niet berekend weten, en die geheel buiten hunnen werkkring liggen. Zij, die lid van den krijgsraad waren, ze worden 't moede altoos aan den leiband van

(1) Zoo ligt het b. v. volgens Prof. Dr. von Holtzendorff in den aard van de militaire maatschappij, dat de van burgers uitgaande voorstellen met zeker wantrouwen worden bejegend, en daarom niet onderzocht worden. Mogelijk is dat in Pruisen zoo. Te onzent, Godlof, niet!

den auditeur te loopen, — en ze moeten toch aan den anderen kant erkennen, dat ze zijne leiding niet derven kunnen, — dat ze niet tegen hem opgewassen zijn. De militaire rechter, de Nederlandsche militaire rechter althans, zal er niet op uit zijn, zijne rechtsmacht zooveel mogelijk uit te breiden.

En de burgerrechter? Zal die trachten de militaire misdrijven tot zich te trekken? — Neen. Hij zal gaarne erkennen, dat hij niet zoo goed als de militair een oordeel vellen kan in zaken, die hare strafbaarheid ontleenen aan de bijzondere onderlinge verhouding van de militairen. Hij zal gaafweg toegeven, dat hij niet waardeeren kan, welke de omvang en strekking van militaire misdrijven is, — dat bij kennisneming van militaire delicten door den burgerlijken rechter de zoo noodige veerkracht en tucht in het leger allicht zouden kunnen worden verlamd, omdat hij niet kan beoordeelen, *welken* schadelijken invloed *die* delicten daarop zullen kunnen uitoefenen. (1)

Zij, die de vrees voor herhaalde conflicten aangaande de rechtsmacht koesteren, wijzen steeds op art. 191 C. W.: *Diefstal in de chambrée* enz. Zeker, talrijke moeielijkheden zijn bij de interpretatie van dit art. voorgekomen, en in vele gevallen is er nagenoeg even veel vóór te zeggen, om zekeren diefstal tot een diefstal in de chambrée te promoveeren, als om dat feit als een eenvoudigen (burgerlijken) diefstal te qualificeeren. Maar wat bewijzen deze en dergelijke moeielijkheden?

Ze bewijzen alleen, dat de omschrijving, de definitie van het delict niet deugt. Indien het onzeker is, wat te verstaan zij onder slaapkwartier, chambrée en stallingen, dan moet in dit art. eene duidelijker uitdrukking gebezigd worden.

Maar deze en meer dergelijke niet voldoende gepreciseerde uitdrukkingen in het Crimineel Wetboek kunnen geen argumenten zijn tegen of vóór de beperking der rechtsmacht van den militairen rechter.

In de zeldzame gevallen waarin we een conflict van attributie zouden krijgen, zou de Hooge Raad, *gelijk hij reeds thans doet*, als Opperste Gerechtshof het pleit hebben te beslissen, en zou

(1) Handel. 2e K. St.-Gen. 1857—1858. Bijlagen blz. 573.

daarbij altoos het groote beginsel in 't oog gehouden moeten worden, dat de militaire rechtspraak uitzondering op den algemeensten regel is. Waar twijfel ontstaat, gaat de regel boven de uitzondering, dat wil zeggen: dan is de burgerlijke rechter competent.

Dat men in vroegere tijden, toen we geen opperste gerechtshof bezaten, — toen er geene eenheid van wetgeving over de geheele uitgestrektheid van ons land was, met die jurisdictiegeschillen geen weg wist, is zeer natuurlijk; toen was er geen autoriteit om dergelijke quaestien tot oplossing te brengen. Maar thans, nu we de artt. 157 en 162 in onze Grondwet bezitten, nu doen dergelijke bezwaren mij meer denken aan zucht tot oppositie dan aan wetenschappelijke behandeling van de quaestie.

Ik zeg nog eens: moeielijkheden in de toepassing, — ja de onmogelijkheid om in de wet zóó nauwkeurige omschrijving van de onderscheidene militaire delicten te geven, dat *alle* conflicten voorkomen worden, mag geen reden zijn tot uitbreiding van de rechtsmacht van een rechterlijk collegie, dat *uit zijnen aard* daárvan niet berekend kan zijn.

De gevallen, die tot moeielijkheden aanleiding zullen geven, zullen per se uitzonderingen blijven, en om der wille van bezwaren in exceptionele gevallen mag men den regel niet bederven.

Straks, Mijne Heeren, behandel ik met U de vraag, hoe de rechterlijke collegiën ter berechting van de militaire misdrijven moeten zijn samengesteld. Wordt ooit de door mij aangegeven samenstelling gevolgd, dan valt er — gelijk U blijken zal — aan jurisdictiegeschillen niet meer te denken.

Men vergeet ook maar al te dikwijls, dat, waar de vraag in theorie behandeld wordt, de omstandigheid dat tegenwoordig de militaire rechter over alle delicten van den militair oordeelt, niets ter zake doet. Aan de voorstanders van de beperkte rechtsmacht voor den militairen rechter wordt telkens gevraagd: „Leveren de uitspraken van den militairen rechter de blijken op van absolute ongeschiktheid?” (1)

Ik antwoord op de vraag, zóóals ze daar gesteld wordt, ont-

(1) N. Bijdr. I. I. blz. 336.

kennend. In de uitspraken van den militairen rechter zijn in den regel geene *bevoijzen* te vinden voor zijne ongeschiktheid; maar dat is — dunkt mij — de vraag niet. Is in die uitspraken — vraag ik — eenig bewijs te vinden vóór zijne *geschiktheid*? En op deze vraag zal ieder evenzeer een ontkennend antwoord moeten geven, omdat het vonnis niet door den militairen rechter maar door den auditeur wordt gemaakt. De vonnissen van de krijgsraden bewijzen *niets*: als ze goed zijn, zijn ze 't *ondanks* het verkeerde systeem.

Men wijst op de *approbatie* der vonnissen door het Hoog Militair Gerechtshof.

Maar juist die verplichte approbatie is het beste bewijs, dat de wetgever zelf heeft begrepen, dat de niet-rechtsgeleerde militaire rechter uit zijnen aard in den regel ongeschikt is om een juist oordeel over rechtszaken te vellen. De wetgever zelf mistrouwt zijn eigen schepping; hij zelf geeft zoo duidelijk mogelijk te kennen dat de rechtspraak door de krijgsraden niet de noodige waarborgen voor juiste beslissingen bezit. „Urtheile, die erst der Bestätigung bedürfen, werden im Publikum nie Vertrauen finden.” (Holtzendorff). (1)

En dan, Mijne Heeren, ik gaf zoo even toe, dat de uitspraken van de krijgsraden niet de blijken van absolute ongeschiktheid met zich dragen. Maar indien wij nu bedenken, dat zelden of nooit belangrijke of quaestieuze rechtsvragen buiten appèl blijven, — en dat is een feit, — dan is ook die omstandigheid een bewijs, dat niettegenstaande den invloed van den auditeur eene hernieuwde behandeling der quæstie in den regel noodzakelijk geacht wordt.

Van de door de krijgsraden gewezen vonnissen worden ongeveer 15 % niet geapprobeerd: dat is op 6 of 7 vonnissen is er één, dat door het Hoog Militair Gerechtshof geacht wordt, verbetering te behoeven. Is nu die verhouding werkelijk zóó gunstig, dat men den militairen rechter gerustelijk zijne tegenwoordige rechtsmacht kan laten behouden? Ik betwijfel het.

Maar er is meer.

(1) Notulen van de 82e vergadering van het juristen-gezelschap te Berlijn, 11 Januari 1868.

In de zaken, waarin appèl komt, en die derhalve door het Hoog Militair Gerechtshof op nieuw worden behandeld, wordt het vonnis van den Krijgsraad in ongeveer 70 % van de gevallen vernietigd. Zeven van de tien vonnissen worden vernietigd! Ik vraag U op nieuw: „Is deze verhouding zoo gunstig, dat ze ons vóór 't behoud der tegenwoordige rechtsmacht kan stemmen?” Ge zult met mij ontkennend antwoorden.

Zij, die voor de uitgebreide rechtsmacht van den militairen rechter zijn, beweren al verder, dat de geheele quaestie eigenlijk de moeite niet waard is, omdat volgens hen het aantal commune delicten, die door militairen gepleegd worden, uiterst gering is.

Volgens de Gerechtelijke statistiek nu zijn van de 400 zaken, die jaarlijks door de krijgsraden behandeld worden, in globale cijfers :

200 militaire misdrijven :

120 commune delicten, en

80 zoogenaamde gemengde delicten, dat zijn commune delicten, die ten gevolge van de bijzondere onderlinge verhouding van de militairen van omvang veranderen, eene bijzondere qualificatie ontvangen, als: „diefstal in de chambrée” en dergelijke. De voorstanders van de uitgebreide rechtsmacht wenschen al deze *gemengde* delicten te brengen tot de *militaire misdrijven*, — beter gezegd, wenschen die in ieder geval aan den militairen rechter ter beoordeeling over te laten.

Ik ben van een ander gevoelen.

Ik geloof, dat de gewone rechter zeer wel de juiste strafmaat voor dergelijke delicten zal weten te vinden. Hij zal niet voorbij zien, dat diefstal in de chambrée per se zwaarder gestraft moet worden dan gewone diefstal, omdat daarbij schending van het vertrouwen, dat de militairen verplicht zijn in elkaar te stellen, heeft plaats gehad. Ik zie ook niet in, waarom, gelijk beweerd wordt, openbare schennis der eerbaarheid, door militairen gepleegd, beter door krijgsraden te berechten is, — noch waarom verwondingen of mishandelingen onder militairen onderling niet voor den burgerlijken strafrechter zouden moeten worden behandeld. — *De burgermaatschappij* — zegt men — is daarin als het ware volstrekt niet betrokken. De burgermaatschappij! in *tegenstelling* weer van de militaire maatschappij.

Ik zeg: De maatschappelijke orde, de orde in den Staat wordt gemakkelijk verstoord wanneer militairen onderling vechten, elkander bestelen, als wanneer zoodanige misdrijven door burgers onderling gepleegd worden. Daarom: geen onderscheid in de berechting van die delicten.

Hoe dit ook zij, op een aantal van 400 delicten zijn 200 (of zonder de gemengde misdrijven, 120) minder waarlijk niet van zoo gering belang. Trouwens het aantal doet weinig ter zake. Ook in die weinige zaken heeft de militair aanspraak op *goed recht*.

Dit alles geldt natuurlijk alleen in tijd van vrede.

In tijd van oorlog en bij eene verklaring in staat van beleg zullen andere regelen moeten gelden. De rechtsmacht van den militairen rechter zal dan noodwendig in vele opzichten zeer uitgebreid moeten worden. Dan is meer dan ooit strenge discipline en orde noodig. Dan moet nog meer dan in vreedstijd voor de zedelijkheid van het leger, dat steeds te midden van verleiding tot diefstal en plundering verkeert, gezorgd worden. Door strenge straffen niet alleen, maar zeker niet minder door de straf zoo spoedig mogelijk na 't misdrijf toe te passen, moet dan de militair van 't navolgen der kwade voorbeelden worden afgeschrikt. Dan is in waarheid „exemplairlijke bestraffing” hoog noodig. Men kan den overtreder niet aan den burgerlijken rechter ter bestraffing toezenden; evenmin kan men 't leger door den burgerlijken rechter doen volgen. Er is niets aan te doen: de rechtsmacht *moet* in tijd van oorlog uitgebreider zijn dan in tijd van vrede. „In die tijden — zeg ik met Mr. Godefroi — is eene uitzondering noodig; maar die uitzondering kan den regel en de noodzakelijkheid van den regel niet wegcijferen.” (1)

„Maar hoe?” vraagt men. „Zal dan de noodige rechtskennis, die de krijgsman in tijd van vrede heeft gemist, hem in tijd van oorlog of bij een staat van beleg plotseling komen aanwaaien?” (2)

Dit te beweren zou dwaasheid zijn. Maar wie geeft een ander-beter middel, om uit de moeielijkheid te geraken? 't Is waar, de rechtspraak in tijd van oorlog zal dan niet *absolunt* goed en

(1) Handl. 2e Kamer St.-Gen. 1857—1858 blz. 373.

(2) Milit. Speet. I. I.

rechtvaardig zijn, maar ze zal zóó goed en zóó rechtvaardig wezen, als dat onder de gegeven omstandigheden mogelijk is. — En hij die aanneemt dat de noodzakelijkheid *nooit* zóó sterk kan spreken, dat daar, waar over dood en leven van den beschuldigde moet worden beslist, de judicatuur moet worden toegekend aan mannen, die daarvoor de noodige bekwaamheid missen, — moet in zijn systeem niet terugdeinzen voor de gevolgtrekking, dat dan het belang van het leger, het algemeen belang, zou moeten wichten voor 't particulier belang van den misdadiger. Maar nooit kan daarvan 't gevolg zijn, dat de judicatuur ook in vredes-tijd aan die niet bekwaam geachte mannen moet worden overgegeven.

Dan, Mijnheer de Voorzitter, ik zal bij deze quaestie niet langer blijven stilstaan, gelijk ik mij ook in den loop mijner verhandeling verder niet met de vraag zal inlaten, hoe de inrichting enz. in tijden van oorlog zal moeten zijn. Voorzeker is die vraag niet van gering belang; maar toch de vredestoestand is gelukkig de gewone toestand, en de beschikbare tijd laat niet toe het onderwerp ook voor oorlogstijden in zijn geheelen omvang te bespreken.

Na alzoo — om met het Hoog Militair Gerechtshof te spreken — „met rijpe deliberatie van rade doorgezien en overwogen te hebben al wat ter materie dienende was en konde of mochte moveeren,” kwamen we tot de conclusie dat de militairen in tijd van vrede alleen ter zake van militaire delicten voor den speciaal rechter terecht moeten staan.

Gaan we er thans toe over te bespreken, hoe dan de militaire vierscharen moeten zijn samengesteld en welke proces-orde daarbij te volgen is.

We moeten daarbij niet uit het oog verliezen, welke de redenen zijn, die verbieden, den militair ter zake van militaire misdrijven door den burgerlijken rechter te doen straffen. Die redenen — we zagen 't straks — zijn, dat de burgerrechter niet kan oordeelen over 't ernstige, over de zwaarte van overtredingen tegen de krijgstucht;

dat hij niet kan nagaan in welke mate het belang van het leger bij de bestraffing van cenig militair misdrijf betrokken is.

Met andere woorden:

De gewone strafrechter zou allicht de zwaarte van het gepleegde delict niet juist schatten; — hij zou allicht gevaar loopen, het delict *te zwaar*, — of — en dat in de meeste gevallen — *niet zwaar genoeg* te straffen.

Maar volgt nu daaruit, dat alle *kennisneming* van de militaire delicten aan den burgerlijken rechter moet worden onttrokken?

In geenen deele.

Daaruit volgt alleen, dat niet bij de straf moet opleggen. En vermits nu slechts die afwijkingen van het gemeene recht geoorloofd, verdedigbaar zijn, die haren grond vinden in de noodzakelijkheid, — zoo kunnen we streng en logisch redeneerende tot geene andere conclusie komen dan deze, dat de beoordeeling of de ten laste gelegde feiten door den beklaagde gepleegd zijn, — de beantwoording der vraag, onder bereik van welk wetsartikel die feiten vallen, *altoos* moet worden overgelaten aan den gewonen rechter, en dat de militaire rechter alleen uitmake welke straf te dier zake aan den delinquent moet worden opgelegd.

De burgerlijke rechter, de man van 't vak, moet per se beter dan de militair in staat geacht worden te beslissen, of het *bewijs* der feiten geleverd is, — of 't als vaststaande mag worden aangenomen, dat de beklaagde de hem geïmputeerde feiten bedreven heeft.

Maar dat niet alleen; ook de vraag of die feiten vallen onder het bereik der strafwet, zóó als ze daar ligt — niet, zoo als de militair ze zou *wenschen*, — behoort eigenaardig tot de attributen, tot den gewonen werkring van den burgerlijken rechter. Hoe duidelijk ons toekomstig militair strafwetboek ook geformuleerd zal zijn, altoos zullen er quaestiën, juridieke quaestiën te behandelen blijven, en voor de beslissing daarvan is de rechtsgeleerde strafrechter de aangewezen autoriteit.

Let wel, Mijne Heeren, dat we alleen spreken over den tijd van *vrede*, — over die militaire misdrijven die gepleegd worden in tijd van *vrede*, en die dus zeer precies, ook objectief zeer duidelijk omschreven zijn, zonder dat in de definitie eenig abstract denkbeeld voorkomt.

Gaat b. v. het nieuwe Belgische militaire strafwetboek na. In geen der artikels, die de misdrijven welke in tijd van vrede

gepleegd worden definiëren, worden uitdrukkingen als *krijgstucht*, *subordinatie*, *eer* of *militaire eer* gevonden. Anders, waar 't geldt inbreuken op de krijgsplichten in tijd van oorlog d. z. delicten waarover een oorlogskrijgsraad heeft te beslissen. Zoo luidt b. v. art. 20 van het nieuw Belgisch militair-strafwetboek, dat met den dood gestraft zal worden elk generaal, die te velde zal hebben gecapituleerd, zonder alles te doen of te bedingen wat *plicht* en *eer* voorschrijven. Dat kan alleen de militair beoordeelen. Maar ik herzeg, dergelijke abstracte ideën komen in de definitie der gewone vredes-delicten (s. v. v.) niet voor. De elementen daarvan kunnen en *moeten* in de wet zóó duidelijk en juist zijn aangegeven, dat ook de niet-militair de bewezen feiten daaraan toetsen kan.

Zelfs wanneer men het thans geldende systeem van benoeming bij toerbeurt laat varen, en men maakt van het lidmaatschap van den krijgsraad eene meer of min vaste betrekking, zoodat de leden dan beter met de behandeling van de zaken vertrouwd raken, zelfs dan zou ik voor mij de voorkeur er aan geven, de beslissing der vraag of de feiten zijn bewezen, en hoe ze te qualificeeren zijn, over te laten aan den burgerlijken rechter, wiens juridieke ontwikkeling, wiens ondervinding hem beter dan den militair voor deze taak berekend doen zijn. Maar daarmee moet dan ook de taak van den burgerlijken rechter geëindigd zijn. Heeft hij het „schuldig” uitgesproken, heeft hij beslist dat het bewezen feit valt onder de termen van zeker art. van het militair strafwetboek, dan eerst begint de taak van den militairen rechter, die zal moeten beslissen in welke *mate* b. v. de regelen der subordinatie daardoor overtreden zijn, — welken nadeeligen invloed het delict op de discipline bij het korps zal kunnen uitoefenen, — in één woord, welke *mate* van straf den schuldigverklaarde moet worden opgelegd.

Ik zou dus wenschen dat alle militaire misdrijven in eersten aanleg zouden worden behandeld voor de rechtbanken, waarbij dan een zeker aantal officieren zouden moeten zitting nemen, die ik wel 't recht zou willen geven om vragen te stellen aan de getuigen en aan den beklaagde, — niet het recht om mede te stemmen over zijne schuld of onschuld, noch over de qualifica-

tie, — daarentegen het uitsluitend recht om aangaande de mate van straf te beslissen. Nagenoeg een omgekeerde jury-inrichting. Zoodanige inrichting zou volkomen beantwoorden aan de straks vooropgestelde grondbeginselen. De gelijkheid tusschen militairen en burgers zou erkend en in de practijk toegepast zijn; dezelfde procesorde zou worden gevolgd; dezelfde waarborgen die de burger heeft, zouden den militair ten deel vallen; voor de belangen van het leger, van de discipline zou voldoende gezorgd zijn, en — wat zeker niet het minste voordeel zou zijn — ieder zou op zijn eigen terrein blijven. Het juridieke gedeelte der zaak — en ook bij militaire delicten is dat juridieke gedeelte niet weg te redeneeren — zou blijven bij de juristen, — het militaire gedeelte, d. i. het aanwijzen van het middel, waardoor de gestoorde orde in de militaire maatschappij hersteld en verdere stoornis voorkomen kan worden, blijft in handen van de militairen.

Voor de aldus samengestelde rechtbanken zou ik — gelijk ik zeide — *alle militaire* delicten in eersten aanleg wenschen te doen behandelen. Van de vonnissen door die gecombineerde rechtbank gewezen, zou ik appèl wenschen toe te laten op den *burgerlijken* rechter, die met de behandeling der appèlzaken belast is, dus thans de hoven, later wellicht bij 't mutueel appèl uit het ontwerp rechterlijke organisatie van Minister de Vries op eene andere rechtbank. Voor dien rechter in appèl zou alles moeten gelden, wat ik zooeven zeide; ook daar zou de burgerlijke rechter over het bewezene en de qualificatie hebben te oordeelen, — de militaire leden, die we *des noods* hooger in rang zouden kunnen eischen dan bij den rechter in den eersten aanleg, over de mate van straf, — terwijl eindelijk de Hooge Raad, zonder toevoeging van eenig militair element, de rechter in cassatie zou zijn, om te beoordeelen, niet of de straf te zwaar of te licht is, — niet of de feiten wel werkelijk bewezen zijn, — maar alleen of de strafwet met juistheid is toegepast.

Het zou nader te bezien staan, of de behandeling der militaire delicten op voorschreven wijze zou moeten plaats hebben bij *alle* rechtbanken, — dan wel bij 2, 3 of 4 daarvan. Voor beide denkbeelden valt iets te zeggen.

Er worden bij ons te lande gemiddeld jaarlijks ongeveer 200

zuiver militaire delicten gepleegd; wil men er de gemengde delicten bijvoegen (waar ik, gelijk ik straks zeide, niet vóór zou zijn) dan komen we tot ongeveer 280 delicten per jaar. Verdeelt men die 280 nu over 2, 3 of 4 rechtbanken, dan krijgt ieder daarvan 140, 90 of 70 delicten. Het voordeel zou zijn, dat de officieren, die als militaire leden der rechtbank werden toegevoegd en die deze betrekking gedurende een eenigszins langeren tijd zouden moeten blijven bekleeden, meer aan de behandeling der zaken gewoon, daarin meer te huis zouden geraken, dat ze een vasten stelregel, een vaste schaal zouden aannemen, waarnaar ze de mate der straf zouden bepalen, — dat er alzoo meerder *gelijkheid* in de strafmate zou ontstaan. Maar de vraag rijst bij mij op, of 't wellicht niet beter zou zijn, dat voordeel, dat mij zelfs eenigermate problematiek toeschijnt, prijs te geven, en de militaire delicten bij alle rechtbanken overeenkomstig de gewone regelen der territoriale competentie te doen behandelen? Ik kom tot deze vraag, omdat het mij voorkomt, dat eene eenigszins gelijkmatige strafbedeeling bij een leger niet mogelijk, niet wenschelijk is, vermits een zelfde feit bij onderscheiden korpsen niet dezelfde zwaarte zal hebben, maar het gewicht van de schending der discipline voorzeker in omgekeerde reden staat tot de gewone mate van krijgstucht, den geest die in 't korps heerscht. Ook kan de persoonlijkheid van hem, tegen wien het delict gepleegd is, op de appreciatie daarvan van grooten invloed zijn. Zou 'tdaarom niet wenschelijk zijn, den militairen rechter zoo dicht mogelijk bij de plaats des misdrijs te hebben, aangezien dan de militaire leden van de rechtbank, de strafbepalers, die omstandigheden beter in aanmerking zullen kunnen nemen?

Hoe dit ook zij, wanneer eens op deze vraag, die ik geene principiële vraag zou achten, het antwoord gegeven is, dan is de verdere regeling der aangelegenheid gansch eenvoudig, want over 't algemeen moeten dan dezelfde regelen, die voor den burger gelden, ook ten aanzien van den militair worden aangenomen; bijna al wat 't Wetboek van Strafvordering bepaalt over de instructie vóór de openbare behandeling, de behandeling ter terechtzitting, verdediging, enz. enz., moet ook op den militair van toepassing zijn. In alles dus, op een paar uitzonde-

ringen na, waarop ik straks terugkom, volmaakt dezelfde procesorde, en bij de geheele behandeling der zaak in den regel geen verschil, dan ten aanzien van de personen, die de straf bepalen.

Blijkens het voorloopig verslag der Commissie van Rapporteurs over het wetsontwerp, houdende R. O., aan de 2de Kamer ingediend in de zitting van 1855—56, is toen in de afdeelingen een ander denkbeeld geopperd.

Naar het oordeel van eenige leden (1) moest namelijk de regeling van de militaire rechtspleging gedeeltelijk in dat wetsontwerp worden behandeld. Zij wilden namelijk bij iedere Arrondissements-Rechtbank eene Kamer aangewezen zien, uit *twee* rechters en *twee* militaire leden samengesteld en door een ambtenaar van het Openbaar-Ministerie bijgestaan, die in eersten aanleg over *militaire* misdrijven zou oordeelen met hooger beroep op het rechterlijk collegie, de appellen in gewone strafzaken berechtende, hetwelk dan voor de militaire rechtspleging uit *drie* rechtsgeleerden en *drie* militaire leden samengesteld en evenzeer door een lid van het Openbaar-Ministerie bijgestaan zou worden.

Het denkbeeld om de rechtbank voor militaire delicten gedeeltelijk uit rechtsgeleerden, gedeeltelijk uit militairen samen te stellen, en hun gelijke bevoegdheden te geven, lacht mij niet bijzonder toe. Ik ben niet erg ingenomen met die gemengde rechtbanken, die mijns inziens niet op een zuiver stelsel, niet op een zuiveren grondslag berusten. Want, of de militair is wel geschikt om militaire delicten ook juridiek te beoordeelen, of hij is daartoe niet geschikt.

Zoo ja, waarom dan twee rechtsgeleerde leden bij hem geplaatst?

Zoo neen, dan is de bevoegdheid, die hem volgens het voorstel van die onderscheiden leden uit de 2de Kamer zou gegeven worden, te uitgebreid. Ik zou vreezen, dat de twee militaire leden ten aanzien van alle juridieke gezichtspunten in de zaak nog meer aan den leiband van de twee rechtsgeleerde leden zouden loopen, dan thans de leden van den krijgsraad aan den leiband van den auditeur. Nu staan zeven leden van den krijgsraad met hunne

(1) Bijl. der Handel. 2e Kamer St.-Gen. 1855—1856, blz. 663.

opinie tegenover één rechtsgeleerde, *dan* zouden slechts twee militairen staan tegenover een even groot aantal juristen. Het gevolg zou dus veelal zijn, dat *facto* de twee rechtsgeleerde leden over het schuldig of niet schuldig, en over de qualificatie uitspraak zouden doen. En hoe b. v. als die twee rechtsgeleerde leden het over eene juridieke quaestie niet eens zijn? Dan zouden natuurlijk de twee *militairen* moeten decideeren, hoe dat *rechtsgeschilpunt* moet worden beslist!

Aan den anderen kant is het even verkeerd de rechtsgeleerde leden te laten meêstemmen over de straf. Ook te dien aanzien geldt: ze zijn daartoe òf wel geschikt, en waartoe dient dan de toevoeging van twee militaire leden? — òf ze zijn daartoe niet geschikt, en dan mag hunne stem ook van geen invloed zijn.

Het eenige geval waarin ik een gemengd collegie, zonder het echter *noodig* te achten, zou *kunnen* goedkeuren, zou zijn, waar 't gemengde delicten betreft, als b. v. diefstal in de chambrée en dergelijke misdrijven, die *au fond* commune delicten zijn, maar waarover als 't ware een militaire tint ligt. Ik zou *kunnen* goedkeuren, dat voor zoodanige delicten *de straf* werd *bepaald* door eene gezamenlijke stemming van den burgerrechter met de militaire leden.

Begrijpt me wel, Mijne Heeren! ik zou dan toch den burgerrechter-alleen over het al of niet bewezene van de feiten en over de qualificatie uitspraak willen laten doen, maar hem in *dat* geval tevens stem ten aanzien van de *strafbepaling* willen geven, iets wat ik voor de *zuiver* militaire delicten nooit zou willen toelaten.

Toen in 1849 in de 2de Kamer op verbetering van de militaire strafrechtspleging werd aangedrongen, waren — indien ik 't wèl begrijp — die *gemengde* delicten de *pierre d'achoppement* voor den Minister. (1) Wij redeneeren dat bezwaar weg door de bepaling dat aan den militairen rechter alleen de *zuiver* militaire delicten worden overgelaten.

Ja, er zijn tegenwoordig deskundigen, die de geheele afzonderlijke militaire jurisdictie willen doen vervallen. Zoo schreef mij

(1) Handel. St.-Gen. 1849—1850, blz. 135.

b. v. een onzer uitnemendste militair-rechterlijke ambtenaren, die sinds lange jaren een practisch aandeel neemt in de militaire rechtsbedeeling, het navolgende:

„De commune delicten moeten bij den burgerlijken rechter worden overgebracht. Van het burgerlijke strafrecht kent de soldaat niets.

„Ik zou zelfs niet ongenegen zijn om de geheele militaire jurisdictie te doen vervallen. Doch deze omwenteling is zóó kras, dat het moeielijk zou zijn, het *vooordeel* te overwinnen dat de berechting van militaire strafzaken door militairen in bescherming houdt.

„In tijd van oorlog moet er anders gehandeld worden, doch in tijd van vrede zou de burgerlijke rechter tot aller voldoening desertie- en insubordinatie-zaken afdoen.”

Wat desertie-zaken betreft, zou ik mij in vele gevallen met dat gevoelen *kunnen* vereenigen; ten aanzien van andere militaire delicten blijf ik eene andere opinie toegedaan. Mijns inziens kan de burger-rechter niet met juistheid beoordeelen welke straffen moeten worden opgelegd ter zake van insubordinatie, muitelij, belediging van superieuren, tekortkomingen aan de militaire plichten, b. v. door schildwachten gepleegd, enz.

Mijnheer de Voorzitter, wanneer waar is, wat ik straks met een enkel woord aanroerde, dat namelijk van eene regelmatige straffenschaal ter zake van militaire delicten bezwaarlijk sprake kan zijn, omdat de mate van straf zich in ieder geval moet regelen naar de mate van krijgstucht die bij het korps, waartoe de overtreder behoort, gevonden wordt, dan zal *niet* een klein aantal rechtbanken moeten worden aangewezen om de militaire delicten te behandelen, doch zal daarvoor bij *alle*, althans bij vele rechtbanken gelegenheid moeten zijn. (Zie bladz. 61).

Hoogstbelangrijk zijn de gevolgen, die uit de door mij voorgestelde regeling zouden voortvloeien.

Zoo zou b. v., — en dat is een argument, hetwelk de zuinige Hollander zeker niet van gewicht ontbloomt zal achten, — de rechtspraak voor de militairen geene, of nagenoeg geene extra-kosten vercischen, want dan zou het gezamenlijk aantal door de mili-

tairen gepleegde delicten zoozeer tusschen de onderscheidene rechtbanken verdeeld worden, dat bijna geen enkele eene merkbare vermeerdering harer werkzaamheden zou ondervinden. De gewone rechtbanken zouden derhalve, zonder uitbreiding te ondergaan, zonder eenigen twijfel het werk zeer goed af kunnen.

De auditeurs-militair zouden zeker kunnen vervallen, want hun werk zou natuurlijk door het Openbaar-Ministerie bij de rechtbanken, door den officier van Justitie worden waargenomen, — en het Hoog' Militair Gerechtshof zou zijn afgeschaft, waardoor aan een in de laatste 25 jaren door de beide Kamers der Staten-Generaal zeker meer dan vijf-en-twintig maal geuiten wensch zou zijn tegemoet gekomen.

(Ik kom straks op die afschaffing terug.)

Daar voorts de procedure voor de militaire strafzaken — op eenige uitzonderingen na — dezelfde zou kunnen blijven als die voor de gemeene misdrijven, zou 't herzieningswerk zelf voor zoo veel de *strafvordering*, de rechtspleging betreft, zeer eenvoudig kunnen worden.

Nagenoeg het geheele Reglement op de rechtspleging, — natuurlijk voor zoo ver 't op tijden van *vrede* ziet — dáár spreken we over — nagenoeg het geheele Reglement op de rechtspleging zou kunnen worden afgeschaft. Het gewoon Wetboek van Strafvordering zou daarvoor in de plaats treden.

Afschaffing van het Reglement op de rechtspleging zou voorwaar een groot geluk zijn. Vooreerst toch kunnen al de voorschriften van dat Reglement straffeloos worden overtreden, want van geene enkele bepaling is de nakoming op straffe van nietigheid voorgeschreven. Of wel, men moet met het H. M. G. aannemen, „dat het aan de *prudentie* des rechters wordt overgelaten, of het niet *observeeren* van voorgeschreven vormen de *instructie* zoodanig *vitieert*, dat zulks eene nietigheid der *procedure* moet teweeg brengen.” In ieder geval is het zeer *imprudent* zóó veel aan de *prudentie*. d. i. aan de willekeur des rechters over te laten.

Het Reglement voor de rechtspleging geeft den beklaagde niet de noodige waarborgen; het vloeit over van allerlei onwetenschappelijke, belachelijke en verouderde, ja, bedroevende voorschriften.

In de voornaamste plaats wijs ik op de geheime behandeling, op 't gebrek aan verdediging, op 't niet-*hooren* van de getuigen voor den krijgsraad; punten waarop ik straks gelegenheid zal hebben terug te komen.

Voorts is 't gestrengelijk af te keuren, dat bij den aanvang van het onderzoek de beklaagde wordt in voorloopige hechtenis gesteld, zonder dat eenig rechterlijk lichaam — 't zij dan militair of burger-rechterlijk — daarin gekend wordt. En wat moet men denken van eene rechtspleging, die voorschrijft dat de ambtenaar van het Openbaar-Ministerie, de vervolger, *na* het sluiten van het onderzoek bij de beraadslagingen tegenwoordig is en des gevraagd dan nog nadere inlichtingen geeft? De beklaagde moet altoos het *laatste* woord hebben.

Wanneer een militaire beklaagde gebruik wil maken van een *recht*, dat tegenwoordig aan alle beklaagden wordt toegekend, het recht namelijk om *niet* te antwoorden, dan kan de kommandeerende officier zoodanige *correctieve* middelen bepalen, als kunnen strekken om hem te doen besluiten aan zijne *verplichting* (die niemand meer eene verplichting acht) te voldoen. Een soort van *pijnbank*! is 't zoowel in onze 2de Kamer als in de Belgische genoemd.

Allercurieust is de wijze van procederen, als de beklaagde voortvluchtig is. Dan wordt het bevel tot inhechtenisstelling met dagvaarding bij tromslag of trompettengeschal „gepubliceerd en geaffigeerd.” Verschijnt de beklaagde niet op den bepaalden dag, dan wordt hij voor de tweede maal ingedaagd, d. i. ingetrommeld of ingetrompet. Komt hij dan nog niet, dan wordt er voor de derde maal getrommeld of getrompet, en „cindelijk nog eens ten allen overvloede voor de vierde maal!!” Blijft hij afwezig, dan wordt hij, volgens art. 200, zonder eenig voorafgaand onderzoek aangaande zijne schuld, *gebannen* buiten het grondgebied van den Staat. *Gebannen*! Dus mag hij niet terugkomen? Och, Mijne Heeren, 't is zoo erg niet! Want in art. 201 lezen we, dat, als hij zich alsnog wenscht te verdedigen, hij, *banneling* *buiten* het grondgebied van den Staat, zich zal begeven in het provoosthuis der plaats waar de krijgsraad resideert!

Had ik straks recht, om van belachelijke voorschriften te spreken?

Genoeg om de wenschelijkheid der afschaffing van het Reglement op de rechtspleging te bewijzen.

X Dat Reglement zou vervangen worden door het gewoon Wetboek van Strafvordering.

Met eenige uitzonderingen, zooals ik straks reeds zeide.

Bijv. Wat zal er moeten bepaald worden aangaande de bevoegdheid, of de verplichting van het Openbaar-Ministerie, om gepleegde militaire misdrijven te vervolgen?

Zal de Officier van justitie daartoe de machtiging noodig hebben van den kommandeerenden officier van het korps of het garnizoen?

Of zal hij vrij zijn, gelijk hij in den regel in burgerlijke strafzaken vrij is?

Met andere woorden zal de bepaling van art. 12 en 13 Rechtspleging behouden blijven?

Op deze laatste vraag geef ik een beslist ontkennend antwoord. Die exorbitante bevoegdheid, die de garnizoenskommandant tegenwoordig heeft, geeft aanleiding tot het nemen van allerlei arbitraire beslissingen. De garnizoenskommandant heeft namelijk de uitsluitende bevoegdheid om te beoordeelen, of eene zaak van zoodanige *natuur* is, dat ze voor den krijgsraad behandeld, of disciplinair afgedaan moet worden.

↓ Wel is bij Koninklijk Besluit van 16 November 1818 bepaald, dat, wanneer een plaatselijk- of garnizoenskommandant dienaangaande *in twijfel verkeert*, hij den auditeur om *advies* moet vragen. Maar — gelijk ik reeds elders (1) heb trachten aan te toonen — in dat besluit is geen waarborg voor gelijke toepassing der wet, want de garnizoenskommandant blijft even vrij als vroeger. *Hij beslist*. En daarenboven, hij zelf bepaalt natuurlijk of hij *in twijfel verkeert*. Verlangt hij eene zaak disciplinair af te doen, dan zal niemand hem kunnen noch mogen aantoonen *dat hij twijfelt*. Maar weuscht hij eene zaak voor den krijgsraad behandeld te zien, en ziet hij geen kans ze daarvoor te brengen, dan zal hij allicht gaan *twijfelen* en de stukken aan den auditeur zenden, om te zien of deze er iets op weet te vinden.

Niet de garnizoenskommandant maar *de wet* moet bepalen, wie

(1) Nieuwe Milit. Spect. 1868, blz. 339.

moet worden terechtgesteld. De discrétionnaire macht, hem bij art. 12 en 13 gegeven, moet hem alzoo ontnomen worden.

Bij den burgerlijken rechter is het Openbaar-Ministerie de vertegenwoordiger der openbare orde, de vertegenwoordiger der maatschappij. Waar nu de maatschappelijke orde gestoord is, daar moet — in verreweg de meeste gevallen — het Openbaar-Ministerie optreden, om de schending van den rechtstoestand, de verbreking der orde te doen herstellen.

Bij vervolging ter zake van militaire misdrijven, geldt 't het herstel van de gestoorde discipline, -- bestraffing wegens stoornis in de krijgstucht.

En nu is het Openbaar-Ministerie bij den militairen rechter niet zoo zeer de *vertegenwoordiger* der discipline, als wel de *wettelijke verdediger* daarvan. Maar nu 'komt de moeielijkheid.

Het Openbaar-Ministerie, hoewel bij de strafvervolging de wettelijke verdediger der geschonden krijgstucht, is niet met de *handhaving* daarvan belast. Die handhaving komt ter verantwoording van den kommandant, 't zij garnizoens-, 't zij korps- of afdeelings-kommandant.

Mag dus wel alle mogelijke invloed op de vervolging den kommandant worden ontzegd?

In den regel zal 't wenschelijk zijn dat elk delict vervolgd worde.

Het Openbaar-Ministerie moet dus in den regel geheel vrij gelaten worden om alle gepleegde delicten te vervolgen — ja, dat is de plicht van het Openbaar-Ministerie.

Maar *kunnen* er niet *zeer* exceptioneele gevallen zijn (let wel, we spreken alleen over militaire delicten), waarin vervolging *nadeelig* op de handhaving der discipline zou werken? Zoo ja, — en dät kan alleen de kommandant beoordeelen, die met de handhaving belast is, — dan moet *hij* in zoodanige gevallen de vervolging kunnen verbieden. Maar . . . niet gelijk thans.

Nu maakt de kommandant uit of de zaak disciplinair kan worden afgedaan, dan wel of ze voor een krijgsraad gebracht moet worden.

Dan zou hij alleen hebben uit te maken: „Geen vervolging, geen straf.”

Dat zou hij echter alleen in *zeer bijzondere* gevallen kunnen doen, en

hij zou zich steeds aan hooger autoriteiten aangaande zoodanige beslissing hebben te verantwoorden.

Een misdrijf is en blijft — hoe licht 't misschien ook moet gestraft worden — een misdrijf. Is het noodig het *zeer* licht te straffen, dat zal de rechter hebben te beoordeelen. De strafwet geve hem in de straf zóóveel ruimte tusschen maximum en minimum, zóóveel speling, dat hij steeds voor elk geval een geschikte straf kan kiezen.

Als regel gelde dus: Het Openbaar-Ministerie is geheel vrij om te vervolgen, misschien behoudens tegenorder van den kommandant, die zich daarover zal hebben te verantwoorden.

Ook ten aanzien van de preventieve hechtenis zullen speciale bepalingen noodig zijn.

Het misbruik, dat men vroeger wel eens van de preventieve hechtenis in burgerlijke strafzaken heeft gemaakt, heeft een zekere reactie daartegen teweeggebracht, die een bepaalden schroom van den burgerrechter om de preventieve hechtenis toe te passen heeft veroorzaakt.

Bij militaire delicten nu zal de preventieve hechtenis zeer dikwijls wenschelijk zijn op gronden, welke den burgerlijken rechter, dien ik met 't onderzoek der zaak wil belasten, onbekend zullen zijn. De burgerlijke rechter, huiverig als hij is om een bevel van gevangenneming te verleenen, zal dan ook dikwijls tegen een militair zoodanig bevel weigeren, waar 't belang van de discipline zou hebben meêgebracht, dat 't verleend werd.

Van den anderen kant moet ook niet, evenals tegenwoordig, in nagenoeg alle zaken zoodanig bevel van in arreststelling worden gegeven.

Hoe gevaarlijk 't is *in den regel* preventieve hechtenis toe te passen, is nog onlangs gebleken.

Zeker burger-werkman op 's Rijks marinewerf te Helvoetsluis, wordt bij 't uitgaan van de werf op 22 Juni jl. verdacht van onder zijne kleederen 's Rijks goederen mede te nemen. (1) Hij wordt gevisiteerd, en men vindt twee koperen bouten bij hem.

(1) Art. 4 Crim. Wetb. Zeem.

Gearresteerd en naar 't wachtschip gebracht! De zaak wordt onderzocht, — 't blijkt dat de koperen bouten *geen* Rijks goed zijn, en de krijgsraad verklaart zich op den 7^{den} Juli onbevoegd om over de zaak te oordeelen, en verwijst den beklagde naar den bevoegden rechter (de rechtbank te Brielle). Zoodanige beschikking moet echter krachtens art. 223 Rechtspleging voor de Zeemacht door het Hoog Militair Gerechtshof worden bekrachtigd. Middelerwijl blijft die burger-werkman in arrest, en wacht ... en wacht tot 7 September, 2 lange, bange maanden, toen 't bericht kwam, dat de dispositie van den krijgsraad was bevestigd. De rechtbank te Brielle verleende nu rechtsingang *zonder* gevangenneming tegen den beklagde, en stelde hem bij beschikking van 30 September buiten vervolging. Ondertusschen had hij, burger, van 22 Juni tot 11 September, 2½ maand, in militair arrest doorgebracht!

De preventieve inhechtenisstelling moet derhalve niet *te* gemakkelijk verleend, geen regel worden. Ik zou daarom wenschen, dat 2 of 3 officieren bijv., die later als militaire leden in de rechtbank zitting zullen nemen, ook in de Raadkamer werden toegelaten, maar weder *niet* om over het aanvankelijk geleverd bewijs of over de qualificatie mede te oordeelen, doch alleen om aangaande de preventieve inhechtenisstelling mede eene beslissing te nemen.

In militaire strafzaken is dikwijls *spoedige* beslissing zeer noodig. Met het oog daarop zullen waarschijnlijk sommige termijnen verkort, en in gevallen waar de gewone strafrechter geheel vrij is, termijnen gesteld moeten worden.

Deze en wellicht nog enkele speciale punten zullen bijzondere voorziening vereischen; maar overigens zal in de gewone proces-orde niet veel te veranderen vallen.

Dat er eindelijk voorschriften zouden moeten worden gemaakt aangaande den rang en het aantal der militaire leden, spreekt wel van zelf. Mijns inziens echter zouden dat geene moeilijke quaestiën zijn, en behoef ik me daar niet lang bij op te houden. Ik wil er alleen dit van zeggen, dat, naar mijn gevoelen, 4 of 6 militaire leden zouden moeten worden benoemd, wier rang zich naar dien van den beklagde zou regelen.

Voor luitenants, onderofficieren en minderen :

1 hoofdofficier (majoor),	of 1 hoofdofficier,
1 kapitein,	2 kapiteins,
2 luitenants.	3 luitenants.

Voor kapiteins :

1 luitenant-kolonel,	of 1 luitenant-kolonel,
1 majoor,	2 majoors,
2 kapiteins,	3 kapiteins enz.,

telkens een rang opklimmende.

De militairen van alle rangen hebben dan 2 instantiën. Thans hebben, gelijk bekend is, de hoofdofficieren slechts 1 instantie.

De militaire leden van het rechterlijk collegie zouden niet telkenmale moeten worden aangewezen bij loting of toerbeurt, — maar ze zouden voor een min of meer langdurige periode moeten worden benoemd; — de benoeming, als tekennegeving dat men geacht wordt 't best op de hoogte van de militaire plichten en toestanden te zijn, zou eene onderscheiding moeten wezen. In geval van zitting zouden de leden vrijstelling van gewone diensten moeten genieten.

Dan, Mijne Heeren, ik durf me niet in de verdere bijzonderheden verdiepen; 't zij me genoeg in vluchtige trekken te hebben aangewezen, hoe, naar mijn inzien, in de toekomst de rechtspraak over de militairen zal moeten geschieden.

Hoezeer ik van oordeel ben, dat door zoodanige regeling aller belangen zouden zijn gebaat, ik ben niet zonder vrees, dat een in dien zin gedaan voorstel vooralsnog weinig kans van slagen zou hebben.

Men heeft zoo altoos gehoord, dat een krijgsraad moet bestaan louter uit officieren, — en dat heeft de een den ander zoo dikwijls nagepraat, dat men waarlijk niet beter weet of 't hoort werkelijk zoo. Men vereenzelvigt zich geheel met zoo'n denkbeeld, en men gelooft werkelijk eene opinie te hebben, waar men eigenlijk slechts van een vooroordeel zou kunnen spreken.

Want ik noem 't een vooroordeel, te meenen dat een krijgsraad louter uit militairen moet bestaan: een vooroordeel, waardoor ook ik in vroeger jaren ben medegesleept, en waarvan ik alleen door streng redeneeren ben teruggekomen.

Mocht iemand de denkbeelden, die ik heden avond heb geuit, gaan vergelijken met die, waarvan ik me vroeger een voorstander betoonde, hij zal daarin hier en daar verschil vinden, — hij zal daarbij, meen ik, ook wel wat *nieuws* aantreffen.

En dat is de tweede reden voor mij om te vreezen, dat mijn plan nog geen algemeenen bijval zou vinden. Men schijnt in Nederland tegenwoordig niet bijster op nieuwigheden gesteld te zijn, maar liever *na te volgen*, wat men reeds elders goed heeft zien werken.

Het zou mij dan ook niet verwonderen, als tegen de door mij aanbevolen *nieuwigheid* geene principiële bezwaren worden geopperd, maar allerlei utiliteitsargumenten daartegen worden gericht, zoo in 't genre van de argumenten tegen de beperkte rechtsmacht van den militairen rechter. Bij de behandeling van die quaestie van competentie, meende een schrijver in het Weekblad van het Recht te kunnen volstaan met te zeggen, dat het hem, „gedreven door den wensch naar eene onverwijldte herziening van de militaire wetgeving, en *na eene thans zoo diep gewortelde gewoonte* eenvoudiger en verkieslijk voorkomt, de bestaande regelen van competentie te houden.” Zal men niet evenzoo de tegenwoordige inrichting der krijgsraden willen behouden, ook *daárbij* wijzende op „de zoo diep gewortelde gewoonte”?

Ik zou 't niet wenschen, Mijnheer de Voorzitter!

Maar ik vrees 't.

Ik zeide vrees te koesteren, dat het door mij aanbevolen stelsel vooralsnog weinig kans heeft van te worden gesanctionneerd. Vergun me daarom nog eenige oogenblikken stil te staan bij de vraag, hoe de gang van zaken zou moeten zijn, indien de militaire rechtbank uitsluitend uit militairen zou moeten bestaan.

In den krijgsraad zouden dan, naar mijn inzien, alleen officieren zitting moeten nemen. Het stelsel om ook *minderen* tot lid van den krijgsraad aan te stellen, zal in ons land wel niet worden gevolgd. Vooreerst, het geldt de berechting alleen van militaire delicten, quaestiën over discipline, die uit haren aard alleen kun-

nen worden beslist door hen, die met de handhaving van de discipline enz. belast zijn; de mindere kan niet beoordeelen, wat de krijgstucht vordert.

Maar daarenboven zal de mindere in den krijgsraad het gevoel van ondergeschiktheid aan zijne meerderen niet kunnen afschudden: hij zal niet volmaakt onafhankelijk zijne stem uitbrengen. Dat hij *'t eerst* zou stemmen, beduidt niets; — want die stemming wordt voorafgegaan — immers dient te worden voorafgegaan — door samenspreking en discussie, en in die samenspreking zal de meerdere allicht te kennen geven, welken kant de zaak — naar zijn inzien — uit moet.

De leden van den krijgsraad moeten dus zijn officieren. Hoeveel?

Daar valt weinig over te redeneeren. Ik zou zeggen 6, een ander zal wellicht aan meer of minder de voorkeur geven.

De krijgsraad kan natuurlijk niet voor alle rangen op dezelfde wijze zijn te samen gesteld. Dien voor de minderen en de luitenants zou ik willen samenstellen uit 1 majoor, 2 kapiteins en 3 luitenants — of 3 kapiteins en 2 luitenants.

Een eerste vereischte is, te breken met de benoeming bij toerbeurt, naar rangorde, bij loting en dergelijke. De krijgsraden moeten worden samengesteld uit mannen, van wie men zoo veel mogelijk de zekerheid heeft, dat ze voor die betrekking bekwaam zijn, — dus niet de eersten de besten, maar mannen die van het militair recht eene studie gemaakt hebben, — die er zich ook verder aan zullen wijden. Geene benoeming voor ééne enkele zaak, maar zooveel mogelijk vaste krijgsraden, althans eene benoeming voor 2 of meer jaren. Die dan in den krijgsraad zit, komt op de hoogte van het vak, en zal daardoor met lust werken en studeeren. Nu worden die rechtszaken beschouwd als een lastigen bijdienst, iets wat men zoo eens even tusschen de druppeltjes door moet doen, en dáár is de zaak toch werkelijk te gewichtig voor. 't Komt meermalen voor, dat de leden van den krijgsraad nagenoeg geheel onkundig blijven van de zaak, tot op het oogenblik dat de auditeur die gaat voordragen. Dan hoort men eenige stukken voorlezen, doet somtijds eene vraag, en . . . men decideert. Maar om eene juiste beslissing met redenen van wetenschap te nemen, is meer noodig: daarvoor zijn studie

en toewijding, ernstige behandeling en kennis van zaken vereischten!

De benoeming tot lid van den krijgsraad zij alzoo eene onderscheiding, — des noodig ook een voordeel. De leden moeten òf van alle, òf althans van allerlei lastige, bijzondere diensten worden vrijgesteld. Voor hen moet de berechting der strafzaken hun hoofdbezigheid zijn.

Deze krijgsraden kunnen — geloof ik — over minderen en luitenant's oordeelen, niet over kapiteins en hooger in rang.

't Strijdt namelijk mijns inziens tegen de discipline, een meerdere door een inferieur te doen vonnissen. Voor *zeer* hooge rangen *moet* natuurlijk op dezen regel eene uitzondering worden gemaakt (Bazaine); maar waar dit niet noodig is, dáár, zou ik meenen, moet de minste in rang in den krijgsraad altoos gelijk staan met den beklaagde. Niet omdat ik vrees dat de inferieur, die een superieur zou moeten vonnissen, niet onafhankelijk, niet onpartijdig zou oordeelen, maar omdat de discipline verbiedt, dat een mindere zijn meerdere officieel beoordeelt.

Hoe zullen we dan de krijgsraden voor kapiteins en hooger inrichten?

Gelukkig komen door hen gepleegde delicten zoo uiterst zelden voor, dat we voor hen geen *vaste* krijgsraden noodig hebben, althans geen vast, voortdurend rechtsprekende krijgsraden; maar ook voor hen zou ik willen afzien van benoeming bij loting, toerbeurt, ancienneteit enz. 't Komt mij voor, dat die krijgsraden voor alle rangen van te voren *op papier* moeten zijn aangewezen. De president zij altoos twee of meer rangen hooger, twee leden van één rang hooger en drie leden van gelijken rang, of omgekeerd drie en twee. Wellicht is 't zelfs wenschelijk, — met het oog op het geheel tijdelijke van het waarnemen der functiën — dat het aantal der leden vermeerderd worde,

of wel, men benoeme alleen oud-leden van krijgsraden;

of men bepale dat in zoodanige krijgsraden een of meer burgerlijke rechters, leden van een Hof b.v., zitting nemen, *niet* om mede te oordeelen over de *mate van straf*, maar alleen over de al of niet strafbaarheid en het bewijs van de feiten, zelfs — indien men dan nog bevreesd is voor hun invloed, — enkel als onpartijdige adviseerende rechtsgeleerden.

Een onpartijdig advies van een jurist, ziet, Mijne Heeren, dat is juist wat aan de krijgsraden tegenwoordig ontbreekt en wat ze toch zoo noodig hebben, en — indien men tot de verdeeling van functiën, die ik straks aangaf, *niet* wenscht over te gaan — zoo noodig zullen blijven hebben. Want ook in 't militair recht, in de militaire rechtspraak is het een allereerste vereischte, dat men *recht* spreke, — en dat dus de leek in de rechtswetenschap worde voorgelicht door der zake kundige mannen.

En daarom, al wil of kan men de burgerlijke strafrechtspleging, de burgerlijke strafproces-orde niet geheel overnemen, — *veel* zal men er van *moeten* navolgen.

In de eerste plaats zal men een ambtenaar noodig hebben, aan wien de functiën worden opgedragen, die in de burgerlijke straf-procedure door den Officier van Justitie worden vervuld. Of men nu om 't Openbaar Ministerie bij den militairen rechter waar te nemen, afzonderlijke ambtenaren zal moeten aanstellen, afzonderlijke Auditeurs-militair, dan wel of het Openbaar-Ministerie bij de krijgsraden zal kunnen worden waargenomen door den Officier van Justitie bij de rechtbanken, dat hangt geheel af:

1° van het aantal delicten, die men tot militaire delicten stempelt;

2° van het aantal krijgsraden.

Mijns inziens behoort het aantal militaire delicten niet groot te zijn, — althans de militaire delicten, die in tijd van vrede kunnen worden gepleegd. Men gelieve zich te herinneren, dat ik alleen de *zuiver* militaire delicten aan de rechtspraak van den krijgsraad onderworpen wil zien.

Is het aantal delicten, dat tot militaire gestempeld wordt, niet groot, dan zal natuurlijk ook het aantal delicten dat jaarlijks gepleegd wordt in 't geheele Rijk, gering zijn. Wanneer ik dat stel op 200 per jaar (de *zuiver* militaire delicten), dan is mijne berekening, gebaseerd op de statistiek, ruim.

Hoeveel krijgsraden zullen er moeten zijn? — Zoo weinig mogelijk; vooreerst, omdat zoo weinig mogelijk officieren aan hun eigenlijken werkkring onttrokken moeten worden; ten tweede, omdat het aantal geschikte officieren, mannen die bepaald veel werk van de zaak maken, zoo bijster groot niet zal zijn; ten derde,

omdat het ook voor de rechtspraak zelve, voor de gelijkheid van rechtsbedeeling, voor de ondervinding van de leden des krijgsraads van belang is, hun een zoo groot mogelijk aantal delicten te berechten te geven.

Wat het aantal zaken betreft, zou men alzoo met een zeer gering getal krijgsraden voor 't geheele land kunnen volstaan. Ziet men op tegen de vele reizen, die dan door militaire beklagden en getuigen zullen gemaakt moeten worden? Ik antwoord even als een der leden van de Tweede Kamer bij de beraadslaging over de Hovenwet, dat het afleggen van getuigenis enz. geen dagelijksche bezigheid is, en dat het voor hem, die een- of tweemaal in zijn leven daartoe geroepen wordt, zoo heel erg niet is, als hij dan wat verder reizen moet.

Welnu, Mijne Heeren, ook zelfs wanneer er in 't geheele Rijk b.v. slechts twee of drie krijgsraden zullen zijn, zou het geen bezwaar opleveren, de functiën van ambtenaar van het Openbaar-Ministerie daarbij aan de Officiëren van Justitie in de plaats, waar die krijgsraden gevestigd zullen zijn, op te dragen. Over 't algemeen toch is de instructie in de militaire strafzaken zeer eenvoudig, — zijn de zaken van zeer eenvoudigen aard, — is het bewijs op zeer eenvoudige wijze te leveren, zoodat een 70 of 100tal van die zaken niet veel werk zouden geven.

Herhaaldelijk is 't in de Tweede Kamer gevraagd, of de auditeurs niet afgeschaffd zouden kunnen worden en de Officiëren van Justitie met hunne werkzaamheden worden belast. Het antwoord der Regeering is steeds zonder uitzondering geweest, dat de functiën van auditeur zóó veel omvattend waren, dat daarvoor een afzonderlijk ambtenaar noodig was, maar een principieel bezwaar is tegen de afschaffing nooit in 't midden gebracht, en er is ook geen enkele reden denkbaar, waarom de Officier van Justitie, die *alle* wetten moet kennen, onbekwaam zou zijn om voorlichting te geven alleen *daar*, waar 't de toepassing van de militaire strafwet zou gelden. En het bezwaar van de veel omvattende werkzaamheden vervalt, zoodra de noodige inkrimping van de militaire jurisdictie is aangebracht, en de functiën van den ambtenaar van het Openbaar-Ministerie tot diens eigenaardigen werkkring blijven beperkt.

X Alzoó weinige krijgswaden, waarbij het Openbaar-Ministerie wordt waargenomen door den Officier van Justitie.

In verreweg de meeste militaire strafzaken zou ik eene voorloopige instructie willen doen plaats hebben, omdat het voorzeker wenschelijk te achten is, dat men zooveel mogelijk zekerheid van de veroordeeling hebbe, vóórdát de zaak voor den krijgsraad wordt behandeld.

+ Immers het behoeft geen betoog, dat vrij spraak dikwijls, vooral in cas van insubordinatie, de discipline zou ondermijnen. In zoodanig geval is 't veel meer wenschelijk, dat de zaak niet behandeld worde. Door instructie, dat is door eene instructie gehouden door een zaakkundige, zal dikwerf zoodanige noodloze, ja noodlottig werkende terechtstelling worden voorkomen. Ik zeg: instructie gehouden door een zaakkundige, en daartoe reken ik niet de Officieren-Commissarissen die tegenwoordig met de instructie belast worden. 't Is hun vak niet, — ze hebben geen gelegenheid om zich te oefenen, — ze hebben er dikwijls geen taet van.

En wat kan 't begin van eene instructie, — wat kan een aller-eerste verhoor dikwijls over den geheelen loop, over het gelukken of mislukken van een onderzoek beslissen! Het juiste, finke, zaakkundig aanvatten en beginnen van een onderzoek decideert somtijds over den afloop.

Draag daarom de instructie op aan den ambtenaar, wiens speciale betrekking het is, — aan den Rechter-Commissaris. — Daartegen kan geen bezwaar zijn. Men bedenke toch wel, dat 't in de instructie alleen geldt, te doen blijken, te constateeren wat er gebeurd is, welke feiten hebben plaats gehad. 't Is in de instructie alleen om *feiten* te doen, niet om de appreciatie daarvan, (om de straf die zal worden opgelegd) maar louter en alleen om de naakte feiten, — om de waarheid.

En om bij proces-verbaal te constateeren, en door verklaringen van getuigen en van den beklagde te doen blijken, wat er geschied is, dáár behoeft men geen militair, maar daar moet men een ambtenaar voor hebben, die het instellen van zoodanig onderzoek gewoon is.

De officieren — alhans vele officieren — zien zelfven in, dat 't beter ware, hen van die voorloopige informaties te verlossen. Het is mij althans meermalen voorgekomen, dat Officieren-Commissarissen, na afloop van zoodanig onderzoek, mij zeiden : „we hebben uw werk en dat van den Rechter Commissaris weêr gedaan, maar we zijn zeker dat gij 't beter dan wij gedaan zoude hebben. Wij hebben daar zoo geen slag van.”

Allerverkeerdst is 't voorts, dat de vraagpunten worden gesteld door den auditeur, de tegenpartij van den beklagde, die 't in zijn macht heeft daardoor eene eenzijdige wending aan het onderzoek te geven.

En dan die manier om van uit de verte vraagpunten te stellen! De auditeur die ze overzendt, weet dikwijls niet — en kan natuurlijk dikwijls niet weten, hoe weinig ze ter zake dienende zijn, — hoe vreemd, ja somtijds hoe dwaas 't is, die vragen te moeten stellen. Maar ik vraag 't U, is niet juist dat wettelijk voorschrift, dat den auditeur opdraagt, de vraagartikelen aan de Officieren-Commissarissen te doen toekomen, een bewijs, dat de wetgever zelf begrijpt, dat de Officieren Commissarissen met den besten wil der wereld slechts zeer middelmatige Rechters Commissarissen zullen zijn? Zijn die vraagartikelen niet een soort palliatief voor de gebreken, welke men voorzag, dat aan de instelling van Officieren-Commissarissen *moesten* kleven?

De gewone Rechter-Commissaris instrueere derhalve alle militaire strafzaken. *Mocht* men 't noodig achten, wel nu, laat die instructie dan plaats hebben in bijzijn van een officier, dan ook weer niet bij toerbeurt aan te wijzen, — maar zooveel mogelijk een zaakkundig man. Ik voormij zou dat evenwel niet noodzakelijk achten.

Is nu de instructie afgelopen, dan moet niet per se behandeling en terechtstelling voor den krijgsraad volgen. — Waar door de instructie gebleken is, dat de zaak òf niet strafbaar òf niet bewijsbaar is, daar moet de mogelijkheid tot buitenvervolginstelling openblijven. We moeten dus hebben, wat in de burgerrechtelijke taal heet „een raadkamer”, — eene voorloopige beslissing van een *rechterlijk* collegie, — om noodelooze terechtstelling voor den krijgsraad te voorkomen.

Van een rechterlijk collegie.

Niet de beslissing van den ambtenaar van het Openbaar-Ministerie, die partij in de zaak is, maar van een rechterlijk lichaam, dat de zaak, het gehouden onderzoek volmaakt onpartijdig kan overzien, zonder vóór- of tegeningenomenheid.

Hoe nu dat collegie samen te stellen, waar men de burgerrechterlijke collegiën wil buiten sluiten?

Ik zie er geen anderen uitweg op, als om den kriegsraad zelven, in raadkamer vergaderd, de stukken voor te leggen, en dan voorloopig te doen constateeren dat er b. v. geen zweem van bewijs is, — dat er een niet-strafbaar feit gepleegd is, enz.

Wanneer men van te voren weet, dat de beklagde moet worden vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging, waartoe hem dan voor den kriegsraad in het openbaar terechtgesteld?

In het openbaar! Ja, Mijne Heeren, dat is een der eerste eischen. De geheime behandeling der strafzaken, zooals die nog bij onzen militairen rechter moet plaats hebben, strijdt met alle mogelijke moderne begrippen. De justitie moet niet in 't geheim, in 't duister werken: haar gangen moeten zoodanig zijn, dat de maatschappij ze gerust kunne gadeslaan. Reeds dadelijk in 't allereerste begin van de Belgische revolutie, bij arrêté van 9 Nov. 1830, heeft het voorloopig Belgisch Gouvernement, overwegende dat de openbaarheid der behandeling van strafzaken voor de beklagden de zekerste waarborg en voor de goede rechtsbedeeling onmisbaar was, bepaald:

1° dat de terechtzittingen der kriegsraden in 't openbaar zouden plaats hebben — zooals die van den burgerlijken strafrechter;

2° dat de beklagden zich door een verdediger zouden kunnen doen bijstaan, dien ze mochten kiezen uit al wie ze daarvoor geschikt achtten.

Alzoo, sinds 1830 heeft men in België *openbare* behandeling, en *verdediging* der beklagden. Niet eene quasi verdediging zooals nu in art. 187 Regl. rechtspleging wordt toegelaten, maar eene verdediging in den waren zin des woords. Aan deze beide eischen zal ook te onzent eindelijk moeten worden voldaan.

Daarbij moet nog komen mondelinge behandeling der strafzaken, d. i. de getuigen, wier verklaring van belang is voor de zaak, moeten door den kriegsraad worden gezien en gehoord.

X

Hoe gaat 't nu?

De *stukken* worden voorgelezen, en na eenig debat valt in den regel terstond de beslissing.

Dat is een ellendig stelsel. Ieder die de behandeling van strafzaken heeft bijgewoond, weet van hoe enorm groot belang 't is, de getuigen en den beklaagde te *zien*. Wat kan de juiste appreciatie van het gewicht van een antwoord afhangen van de wijze, waarop dat antwoord gegeven wordt. Dat is niet op schrift te brengen: dat moet men kunnen *zien* en *hooren*.

Ook voor 't bijbrengen van getuigen à décharge moet den beklaagde alle gelegenheid worden gegeven. Vóór dat een beklaagde veroordeeld is, heeft niemand het recht in hem een *schuldige* te zien. Hem wordt iets ten laste gelegd. Hij moet zich daartegen door alle eerlijke middelen kunnen verdedigen. Was 't er in vroeger tijden dikwijls enkel om te doen een persoon te vinden, die gestraft zou worden, nu geldt meer de leer, dat vrijspraak van 10 schuldigen te verkiezen is boven veroordeeling van één onschuldige.

Eindelijk moet ook in den krijgsraad een griffier zitting hebben. Wien men daartoe benoemen wil, een militair of een burger, is mij vrij onverschillig, mits men slechts zorg drage dat de benoemde een accuraat man zij, die nauwkeurig weet te relateeren wat in den krijgsraad is gesproken en voorgevallen. Over de keuze van een griffier denke men niet te licht. Buitengewone rechtskennis is voor die betrekking niet noodzakelijk, maar tal van andere eigenschappen, die lang niet een ieder bezit.

En zoo worden dan de functiën van den ambtenaar van het Openbaar-Ministerie beperkt tot wat ze zijn moeten. De auditeur van onzen tijd is een veelhoofdige wezen, die zulk een aantal verplichtingen heeft te vervullen en van zóó onderscheiden aard, dat eene onberispelijke waarneming van die functiën waarlijk van een gewoon mensch niet te vergen is. De auditeur is rechter-commissaris, openbaar aanklager, griffier, verdediger, in vele opzichten president, wat al niet? En hoe is 't nu mogelijk — om van de overige functiën niet te gewagen — *tegelijk* Openbaar-Ministerie en verdediger te zijn?

De een zal aan de verdediging — aan het aanwijzen van verzachtende omstandigheden, nog meer aan het aangeven van

gronden waarop de vrijspraak van een beklagde zou kunnen gebaseerd worden, — zoo weinig mogelijk denken.

De ander zal, juist uit vrees van niet *genoegzaam* op het verzachtende wat er in de zaak gelegen is te wijzen, in een ander uiterste vallen (er zijn voorbeelden van!) en er alles bijhalen, wat er maar bij te slepen is.

Trouwens, de instelling van de auditeurs, zooals die bij ons is, vindt bij niemand meer verdediging. Ik zeg het een Duitsch schrijver na: door de opdracht van zooveel verschillende functiën wordt den auditeur noodwendig een invloed gegeven, „der in der Hand eines einzelnen fehlbaren Menschen *etwas wahrhaft Furchtbares* hat.”

Een ieder blijve alzoo op zijn terrein: de ambtenaar van het Openbaar-Ministerie zij met de vervolging belast; de advocaat, of wien de beklagde kiezen wil, met de verdediging; de griffier schrijve. Eindelijk de rechter wijze het vonnis; hij moet niet alleen stemmen, maar ook 't vonnis opmaken, om daarin te doen blijken welke de gronden zijn, die *hem* tot de uitspraak hebben gebracht.

Maar daarvoor is dan ook noodig, vooreerst dat — gelijk we straks bespraken — de leden van den krijgsraad voor een eenigszins langeren termijn worden benoemd, en dat ze niet benoemd worden, vóór dat ze behoorlijk kennis van het militair-recht hebben; en niet alleen van het militair-recht, maar ook algemeene notiën van *recht* moeten hun eigen zijn. Zij moeten geleerd hebben het onderscheid te voelen tusschen *recht* en *billijkheid*. Ziet, Mijne Heeren, ik voor mij ben van oordeel, dat het voornaamste wat wij, juristen, aan de Hoogeschool leeren, is dat gevoel, dat juiste begrip, *wat recht is*. Dàt leere de militair, die lid van een krijgsraad moet worden! Niet gelijk nu, van buiten leeren van artikelen. Niet gelijk nu, al de gevallen van verraad, van desertie achter elkaar opnoemen; dat heeft geen nut: maar algemeene rechtsbeginselen, algemeene begrippen. Het onderwijs van het militair-recht verkeert ten onzent in een treurigen toestand. In plaats van aan officieren, die 't zelve niet hebben kunnen leeren, *moet* het aan juristen worden opgedragen. En men schroomde niet, daarvoor eene aanzienlijke som beschikbaar te stellen. Niet gelijk nu, bij de Militaire Akademie, een traktementje, maar een *sink*

salaris, opdat juristen van ondervinding bereid mogen gevonden worden, de opleiding van de aanstaande militaire rechters op zich te nemen.

Nog ééne vraag wensch ik thans kortelijk te behandelen, namelijk deze, hoe 't met de behandeling van de krijgsraadszaken in tweede instantie zal gaan.

Het is hier niet de plaats na te gaan, of het behoud van twee instanties, van 2 behandelingen in strafzaken wenschelijk zij. Sommigen zijn van oordeel dat, waar voorloopige instructie heeft plaats gehad, slechts ééne instantie noodig is, gelijk thans in crimineele burgerlijke strafzaken het geval is. De meeste hedendaagsche juristen echter — en ook ik — zijn van gevoelen, dat de mogelijkheid van twee behandelingen open moet staan. Ik zie echter geen bijzonder heil in eene tweede behandeling in den gewonen zin van *hooger* beroep. Ik zie geen meerderen waarborg voor juiste vonnissen in de opdracht aan een rechter, die in de hierarchie één sport hooger op de ladder staat. Ik zie voordeel in een hernieuwd, in een herhaald onderzoek. Ik zou dan ook in de militaire strafrechtspleging beroep wenschen *van den eenen krijgsraad op den anderen*, hetzelfde systeem als ontwerp R. O. De Vries. En om nu de krijgsraden niet over en weêr telkens elkanders vonnissen te doen beoordeelen, ware het wenschelijk dat er minstens drie krijgsraden zijn.

Dat appèl moet openstaan zoo aan den beklagde als aan het Openbaar-Ministerie. Beiden moeten daarvan vrijelijk gebruik maken. De auditeur, de ambtenaar van het Openbaar-Ministerie, moet *zelf* kunnen appelleren; thans appelleert de Advokaat-fiscaal voor hem.

Welk van de beide door mij behandelde systemen ook wordt aangenomen, in ieder geval kan natuurlijk het Hoog Militair Gerechtshof vervallen.

En dat zou om meer dan ééne reden zeer wenschelijk zijn. Over de rechtspraak van het Hoog Militair Gerechtshof is meer malen geklaagd. Ook in de Tweede Kamer is — ik zou bijna zeggen — tallooze malen op hervorming, ja op afschaffing van

het Hoog Militair Gerechtshof aangedrongen, en die wensch is dáár een tijd lang zoo algemeen geweest, dat, gelijk ik straks reeds zeide, bij de behandeling van de begrooting van 1856 de post slechts met eene meerderheid van zeer enkele stemmen is goedgekeurd.

Onder de afstemmers waren mannen als: Thorbecke, Dullert, Van Eck, Van Akerlaken, Van Bosse, Sloet, Storm, Meeussen enz.

De wensch naar hervorming of afschaffing van het Hoog Militair Gerechtshof vond zijn grond in de rechtspraak van dat hooge collegie; de aanmerkingen die daarop te maken zijn, zijn voorzeker niet van gewicht ontbloot.

Daarvan is — ik haast me, dit voorop te stellen — de samenstelling, niet de persoonlijkheid van de individueele leden van het Hof schuld. Integendeel. Sedert een reeks van jaren zijn tot lid van het Hoog Militair Gerechtshof uitsluitend benoemd door en door kundige, onafhankelijke en rechtschappen juristen, flinke, eerbiedwaardige militairen, die een eervolle loopbaan achter zich hadden.

De voornaamste aanmerkingen die op de rechtspraak van het Hoog Militair Gerechtshof te maken zijn, zijn deze:

Vooreerst is de jurisprudentie van het Hof meermalen in strijd met die van den Hoogen Raad, en — daargelaten nu aan welke zijde de juiste beslissing gevallen is — zoodanige ongelijkheid van rechtspraak over de burgers van denzelfden Staat is altoos betreurenswaardig en onrechtvaardig. Het *recht* moet voor allen 't zelfde zijn; wat voor den één *recht* heet, mag voor den ander geen onrecht genoemd worden; wat voor den één geoorloofd heet, mag voor den ander niet tot misdrijf worden gestempeld.

Daar komt bij, dat ook de wijze van procedeeën, die 't Hof moet volgen, de zoogenaamde stijl van praktijk bij den Hove van Holland in de vorige eeuw in gebruik geweest zijnde, minder waarborgen voor juiste uitspraken geeft, dan de nieuwere wijze van strafvordering.

Maar het gewichtigste bezwaar tegen de rechtspraak op het Hoog Militair Gerechtshof is, dat de jurisprudentie zoo onvast, zoo wankelend is.

Volkomen standvastige jurisprudentie is wel bij geen enkel

collegie *geheel* te bereiken, maar bij de samenstelling der rechterlijke lichamen moet er toch wel degelijk aan gedacht worden, de wisseling *zoo veel mogelijk* te voorkomen.

De samenstelling nu van het Hoog Militair Gerechtshof, waarin slechts drie rechtsgeleerde leden zijn, die nog niet eens altoos te gelijk behoeven zitting te nemen, voorkomt die wisseling van jurisprudentie niet alleen in geenen deele, maar 't zou zelfs te verwonderen zijn, indien *met* die samenstelling op den duur de rechterlijke uitspraken in gelijken zin zouden worden gegeven. Het uitvallen van één rechtsgeleerd lid kan natuurlijk zeer dikwijls een geheelen ommekeer te weeg brengen. En dit is zóó waar, dat, toen ik er indertijd aan heb gedacht, de jurisprudentie van het Hoog Militair Gerechtshof uit te geven, even als zulks met die van den Hoogen Raad geschiedt, een zeer hooggeplaatst militair-rechterlijk ambtenaar mij heeft medegedeeld, dat ook bij vroeger wel eens de wenschelijkheid van zoodanige uitgave had overwogen, maar juist met het oog op die telkens veranderende jurisprudentie, die aan zulke verzameling grootendeels hare waarde moest ontnemen, daarvan had afgezien. Ik heb toen ook dat plan laten varen.

Daarbij komt, Mijne Heeren (en dat zal aan velen uwer niet onbekend zijn), dat de rechtsmacht, thans door het Hoog Militair Gerechtshof uitgeoefend, bepaaldelijk *in strijd is met de Grondwet*, die in art. 157 bepaalt, dat „er bestaat voor het geheele Rijk *een opperste* gerechtshof, onder den naam van Hoogen Raad der Nederlanden”, die volgens art. 162 „het toezicht heeft op den geregelden loop en de afdoening van rechtsgedingen, als mede op het nakomen der wetten bij *alle* rechterlijke collegiën.”

De uitspraken van de militair-rechterlijke collegiën zijn aan dat toezicht evenzeer onderworpen als die van de burgerrechtelijke rechtslichamen. Alleen wanneer eindelijk ook aan dat art. der Grondwet zal zijn voldaan, zal er eenheid van jurisprudentie over alle Nederlanders zijn. Reeds bij de Grondwets-herziening is daarop gewezen. En men bewere niet, dat de Hooge Raad evenmin als de burgerrechtelijke collegiën over militaire strafzaken uitspraak kan doen, want hij laat zich niet in met de mate van de straf; hij houdt alleen het oog op de juiste toepassing der wetten. En

dat kan de Hooge Raad even goed doen ten aanzien van de militaire strafwetten als ten opzichte van alle andere.

Nu ik de onderscheidene rechterlijke lichamen met U heb besproken, wenschte ik nog eenige oogenblikken stil te staan bij een soort van . . . als ik 't zoo noemen mag: *half-rechterlijke* lichamen, lichamen die uitspraak doen (of advies uitbrengen) niet zoozeer *ter zake* als *naar aanleiding* van speciale misdrijven en andere aangelegenheden, o. a. het *duel*, de zoogenaamde *zaken van eer*.

Ik spreek niet over het *duel à mort*, het eenige dat, gelijk Grattenauer 't uitdrukt, „etwas Vernünftiges” heeft. Evenmin over het duel in *al* zijn schakeeringen.

Op deze Vereeniging tot beoefening der Krijgswetenschap komt de beoordeeling van het duel uit liefde, uit jaloezie niet te pas. Ook het duel tot VERWERFING *van eer*, zooals 't bij de Duitsche studenten bestaat, (1) doch dat bij ons gelukkig niet bekend is, kan ik stilzwijgend voorbijgaan.

Ik heb alleen eene enkele, vluchtige Beschouwing te geven over het duel, als middel tot herstel van door eene beleediging geschonden eer, — het duel dat eene aangedane beleediging als 't ware *ongedaan* moet maken, — dat, 't zij dan met of zonder bloed, de beleediging *afwascht*, gelijk de geijkte term luidt.

Onze eerste vraag moet zijn, of door het duel dat doel bereikt *kan* worden.

Mijnheer de Voorzitter! Wat is *eer*?

En kan de eer, in den waren zin des woords, door eene beleediging geschonden worden?

De beleediging is: de openbaring eener voor den persoon tegen wien ze gericht is krenkende gedachte.

De beleedigde doet alzoo niets anders als eene gedachte *die hij reeds had*, die hij reeds koesterde, uiten, aan anderen mededeelen.

Kan daardoor de eer geschonden worden? Neen!

De eer namelijk in den goeden, gezonden, waren zin. Niet

(1) Das Duell in seiner moralischen und gesellschaftlichen Berechtigung. Eine ethisch-soziale studie. Leipzig 1871.

de *eer* in de beteekenis van de achting, welke de mensch zich door alle andere menschen *wil zien betoonen*, de *uiterlijke* eer, die weinig te beteekenen heeft; maar *de eer* in den zin van de algemeene achting, de erkenning zijner persoonlijke waarde, waarop men, op grond van zijne zedelijke, van zijne innerlijke schoonheid, *aanspraak* kan maken, *recht* heeft.

Deze eer, en men zal mij toegeven dat dit de *ware* eer is, is van de uiterlijke eer, het aanzien waarin men bij 't publiek staat, onafhankelijk. Beide staan althans dikwijls tot elkander niet in de juiste verhouding.

Welnu, hij die mij „beleedigt”, d. i. dus hij die eene gedachte over mij uit, kan daardoor nooit mijne *aanspraak* op de achting mijner medeburgers verminderen; want: was zijne gedachte overeenkomstig de waarheid, en die waarheid niet bekend; dan genoot ik wel is waar meer *uiterlijke eer* dan mij toekwam, en die kan na de beleediging wellicht verminderen, maar daardoor juist wordt de toestand om zoo te zeggen geregulariseerd.

En was zijne gedachte strijdig met de waarheid, dan *kan* ook het uitspreken van die op *onwaarheid* gegronde gedachte mijne *rechten* op de algemeene achting niet verkorten.

Toen Socrates door een ander eene „beleediging” (ik moet me van 't woord blijven bedienen) werd aangedaan, liet hij die onopgemerkt voorbijgaan. Men vroeg hem: „Beleedigt die man u dan niet?” — „Neen,” antwoordde hij, „want wat hij zegt is op mij niet toepasselijk.”

De ware eer *kan* alzoo door eene beleediging niet geschonden worden.

Wèl echter wordt de uiterlijke eer daardoor dikwijls verminderd; maar, zooals ik reeds zeide, de uiterlijke eer heeft op zich zelf, als zoodanig, geene waarde. Wordt die geschonden, dat is, wordt de achting, die men bij 't publiek geniet, verminderd, dan laat zich die achting niet opdringen. En dat men de sabel durft hanteeren, of een pistool op zich durft laten afschieten, is in de verste verte nog geen bewijs, dat men *recht* op de algemeene achting heeft, m. a. w. dat men *een man van eer* in den waren zin des woords is.

Stelt, men zegt mij: „Gij zijt een afzetter!” Ik dang den be-

leediger uit. Dan antwoord ik dus: „Ik ben geen afzetter, *want ik wil met u vechten.*”

De andere neemt de uitdaging aan, en zegt dus van zijn kant: „Wel zeker zijt gij een afzetter, *WANT ik durf met u te vechten.*”

Deze gedachtengang is — men zal het moeten toegeven — niet logisch. Indien ooit aan 't duel eene redeneering ten grondslag ligt, dan is 't eene valsche, eene onjuiste redeneering. Daarenboven ontgaat het dikwijls in een belachelijke comédie, een caricatuur, het duel zoogenaamd *au premier sang*, waarbij dan een nietsbeduidend huidwondje, een enkel druppeltje bloed voldoende geacht wordt, om de gekrenkte eer te herstellen.

Maar hoe gaat dat herstel toch in zijn werk? Wat bewijst de verwonding, wat bewijst zelfs de dood van een van beide partijen?

Ten opzichte van de beleediging niets, letterlijk niets!

Slechts in één geval kan het duel *eenigen* zin hebben, namelijk waar men voor „lafaard” wordt geschorde; nu *bewijst* 't duel althans, dat men *dan* durft vechten. Maar dan is 't weer geen duel *tot herstel van eer*; men kan zeer *moedig* zijn, en toch weinig aanspraak hebben te maken op den naam van fatsoenlijk man. En daarenboven, dat men door de omstandigheden gedrongen een duel niet van de hand wijst, levert nog niet het bewijs, dat men ook in andere omstandigheden zich *dapper* zal gedragen.

Bij deze vluchtige beschouwing van het duel moet ik 't thans laten. (1) Hier is de plaats niet, daarover in breede trekken uit te weiden; daarenboven heb ik mij voorgesteld, heden avond niet over de feiten, de misdrijven te spreken, maar over de behandeling daarvan, de procedure. 't Zij me daarom voldoende, aangeetoond te hebben, dat 't duel aan zijn doel niet *KAN* beantwoorden. Dat is reeds reden genoeg om 't door iets anders te vervangen. De vragen of niet het duel in de meeste gevallen in strijd zal zijn met de goede zeden, — of het onder 't bereik *onzer* strafwet valt, — of daartegen *speciale* strafbepalingen noodig zijn, moet ik buiten behandeling laten.

(1) Men zie: het duel, beschouwingen enz. Utrecht C. van der Post, 1865. — Mr. Buijn, het regt tot onbelemmerde gedachte-uiting.

Dat het duel nog bij ons bestaat, is te wijten aan een maatschappelijk vooroordeel, dat we — geloof ik — bestrijden moeten door kalme redeneering.

Voorwaar een zware, maar zeker een vruchtbare strijd.

Zieaar, omdat men in een strijd tegen vooroordeelen te kampen heeft tegen opvattingen, die reeds te voren vast staan en sedert lang vast stonden en vastgenesteld zijn; opvattingen, die in waarheid onjuist, dikwijls een *schijn* van gegrondheid bezitten.

Maar ook een *vruchtbare* strijd, *elke* strijd tegen vooroordeelen; omdat de gevolgen van een vooroordeel niet te voorzien zijn, — omdat een vooroordeel veeltijds wanbegrippen baart, — omdat elk vooroordeel den triomf der waarheid tegenhoudt; en ons levensdoel zij: in alles de waarheid, de geheele waarheid en niets dan de waarheid te doen triomfeeren!

De meening dat elke beleediging, elke vermeende schending der eer den beleedigde in de noodzakelijkheid brengt, daartegen iets te doen en — zooals 't heet — die beleediging niet te laten zitten, — en het vooroordeel als zoude het duel daarvoor het geschikte middel zijn, worden, ook blijkens de talrijke wetgevingen, die afzonderlijke voorschriften behelzen aangaande de duellen tusschen officieren, voornamelijk bij dezen gevonden.

Ik weet het, Mijne Heeren! het is een teer punt, dat ik op deze vergadering behandel, maar mag dat voor mij eene reden zijn tot zwijgen, waar ik meen dat mijn plicht spreken is? Ik geloof het niet. Met vrijmoedigheid zal ik mijne denkbeelden mededeelen. Zijn ze onjuist, men bewijze 't mij: ik ben voor overtuiging vatbaar.

Men bedenke ook dat ik niet spreek over één officier afzonderlijk, maar over den officiers-stand, over het *ensemble* van de officieren, die als zoodanig in vele opzichten, ik betreur 't, een afgesloten geheel uitmaken, eene bijzondere plaats in de maatschappij innemen.

Waaraan is dit voornamelijk te wijten?

Ik geloof hieraan, dat de officieren iets bezitten, wat geen burger bezit, dat is: *de militaire eer*.

Welke de kracht van deze uitdrukking is, is me — hoeveel moeite ik me daarvoor ook gegeven heb — nooit recht duidelijk

geworden. Meermalen en bij onderscheiden gelegenheden heb ik gevraagd: „Geef me eene juiste, heldere definitie.” Ik heb ze nooit gekregen.

Ik heb gezocht in werken die over deze materie handelen. Ik vond o. a. in *Rudloff, Handbuch des Preussischen Milit. Rechts*: „In de eerste plaats is de militaire eer onder alle omstandigheden verbonden met mannelijke onverschrokkenheid en geringschatting van gevaar: elk krijgsman moet haar onophoudelijk en zeer zorgvuldig voor oogen houden. De militaire eer is eene der eerste zedelijke elementen van den krijgsmansstand, niet alleen als onmiddellijke drijfveer tot vervulling der plichten voor den soldaat, maar ook als loon voor de moeielijkheden en gevaren, die hij op zich genomen en getrotseerd heeft.”

Daargelaten dat deze beschrijving meer doelt op tijd van oorlog dan op tijd van vrede, maakt ze mij niet veel wijzer aangaande *den aard* der militaire eer.

Een paar jaar geleden is van de hand van een Oostenrijksch kapitein-auditeur (1) eene aantekening op het *Vorschrift für das ehrenrätliche Verfahren* verschenen. Hij vond in de omstandigheid, dat „ein Theil des Publikums sich nicht befreunden zu wollen scheint” met die militaire eer, aanleiding, om over die aangelegenheid een enkel woord te zeggen. En wat deelt hij nu mede? Niets, als dat de stand en het beroep van officier speciale eischen stellen ten aanzien van het *point d'honneur*, gelijk de koopman ook zijn „koopmanseer” heeft, daarin bestaande, dat hij zijne handelsvrienden solied bedient, zijne vervallene wissels betaalt enz., met één woord, zich als een fatsoenlijk man gedraagt.

’t Was dan ook met het oog op het Oostenrijksch voorschrift bezwaarlijk, meer daarover te zeggen, want daar lezen we in § 1:

„Voor een raad van eer kunnen worden beoordeeld alle handelingen en verzuimen, die wel is waar niet volgens de strafwetten gerechtelijk behandeld kunnen worden, maar die zoodanig strijdig zijn met *het eergevoel van den fatsoenlijken man*, als hoedanig zich

(1) Josef von Seidel. Commentar zur Vorschrift f. d. ehrenrätliche Verfahren. Wien. 1872.

de officier bij elke gelegenheid door woord en daad moet doen kennen, dat het twijfelachtig is, of de beschuldigde zonder nadeel voor zijn aanzien, en dus zonder nadeel voor den dienst, in zijne charge of militairen rang kan blijven."

Dat begrijp ik! — De officier moet fatsoenlijk man zijn en blijven. Maar dat hij eene andere soort, zelfs eene andere mate van eer zou hebben dan de burger, dat kan ik, vooral met het oog op de straks gegeven definitie, niet inzien. Ik kan me niet voorstellen, dat ik als burger *een man van eer* zou kunnen zijn, en bij dezelfde omstandigheden als officier, *eerloos*.

Maar, Mijne Heeren, het begrip bestaat, althans men meent dat het bestaat, en dat begrip maakt dikwijls den officier teergevoeliger dan den burger, *te teergevoelig wellicht*; dat begrip, ook gesterkt van hoogerhand, ook eenigermate in de wet neêrgelegd, b. v. n°. 3 van art. 27, Wet regelende de bevordering, het ontslag enz. der officieren v. d. Landm., „gedragingen of daden *in het openbaar*, waardoor de waardigheid van den officiersrang wordt aangerand", dat begrip, zeg ik, *DWINGT* de officieren dikwijls tot het duel.

Waarlijk, de toestand is in dit opzicht niet houdbaar.

Veronderstelt: een officier wordt in het openbaar door een ander beledigd.

Duelleert hij, dan wordt hij voor den krijgsraad of den burgerlijken rechter terechtgesteld en veroordeeld.

Duelleert hij niet, dan wordt hem wel is waar niet door den strafrechter eene straf opgelegd, maar òf hij wordt voor een raad van onderzoek gebracht, ter zake van „gedragingen in het openbaar, waardoor de waardigheid van den officiersrang wordt aangerand", òf wel hij wordt door zijne collega's minachtend bejegend, genegeerd, en het kan jaren duren voor dat hij weêr in genade opgenomen wordt. Ook door hunne chefs, ook van hoogerhand worden de officieren in deze denkbeelden gesterkt. Men herinnere zich b. v. de drie broeders, Graven Von Schmising, die ten jare 1864 verklaarden, dat de door hen beleden godsdienst hun verbod te duelleeren, en dat zij voornemens waren te handelen overeenkomstig dat verbod, hetwelk volkomen met de Pruisische wet overeenstemde; dat zij dus voornemens waren nimmer te duelleeren.

Ter zake van deze verklaring zijn ze uit 's Konings dienst ontslagen!

Mij zijn gevallen bekend dat, waar Nederlandsche officieren duelleerden, hunne chefs — in plaats van hen te onderhouden over het *misdrijf* dat ze begaan hadden — onder de eersten waren, die hen met dezen ridderlijken afloop der zaak kwamen gelukwenschen.

En waar b. v. gelijk ook ten onzent is geschied, officieren, die geduëlleerd hebben, geheel gegratieerd worden, daar is deze gratie als 't ware eene erkenning van hoogerhand, dat 't duel niet gemist kan worden, dat het somtijds onvermijdelijk kan zijn.

Welnu, Mijne Heeren, dat mag zoo niet blijven! Het vooroordeel moet de kop ingedrukt worden.

Op welke wijze?

Uitsluitend door strafbepalingen? Och, ik geloof niet dat daardoor *alleen* het duel uitgeroeid zal kunnen worden. Alle denkbare straffen *zijn* reeds tegen 't duel bedreigd en uitgesproken: van de doodstraf af (en ze werd toegepast!) tot boete toe. Nog bestaat het.

Het komt mij voor, dat plotselinge en algeheele afschaffing van het duel thans nog niet denkbaar is. Het vooroordeel *plotseling geheel* te doen verdwijnen is niet mogelijk. Frederik de Groote verklaarde dat dit vooroordeel machtiger was dan de Koning, machtiger dan de wet. Hij zag echter in dat door het duel het beoogde doel niet kon bereikt worden. „Le point de la difficulté — zeide hij — qui reste à résoudre, serait de trouver un expédient, qui, en conservant l'honneur aux particuliers, maintient la loi dans toute sa vigueur.”

Dat *expédient* heeft men in Duitschland gevonden, althans voor de meeste gevallen.

Het middel, hetwelk eene even eervolle als bevredigende satisfactie geeft voor gekrenkte eer, heeft men daar gezien in de eeregerechten, bestaande uit kameraden van de twistende partijen. Aan die eeregerechten moet aangifte worden gedaan van alle geschillen en belcedigingen, die tot een duel aanleiding zouden kunnen geven. Zij moeten niet slechts trachten de zaak in der minne bij te leggen, ze hebben tevens het recht, om straf op te leggen aan den beleediger. Welnu, wanneer door de uitspraak

van zoodanig eeregerecht wordt uitgemaakt, dat de beledigde een man van eer is, en de belediger wordt zoo noodig naar verdienste gestraft, dan heeft de beledigde geen enkele reden meer, om door een duel aan zijne kameraden te toonen, dat hij niet de man is, waarvoor de belediger hem hield: want de uitspraak van het eeregerecht maakt dit duidelijker uit, dan ooit een duel het *kan* doen.

Over de samenstelling van die raden van eer of eeregerechten behoef ik niet breedvoerig te zijn. Ze bestaan uit eene commissie van een zeker aantal (12 of 13) leden, voor 1 of 2 jaar gekozen door al de officieren van het korps of de afdeling.

Vóór dat de zaken voor dien raad, voor dat collegie worden gebracht en behandeld, worden ze door eene commissie van 3 leden voorloopig onderzocht, die naar aanleiding van dat onderzoek, casu quo, tracht partijen te verzoenen. Nemen deze daarmede genoegen, dan moet deze verzoening door den kommandeerenden officier worden bekrachtigd.

Gelukt de poging tot verzoening niet, dan worden partijen opmerkzaam gemaakt op de straffen tegen 't duel bedreigd en het „Ehrengericht,” dat is die geheele commissie van 13 leden, wordt bijeengeroepen, en de zaak door haar op nieuw onderzocht.

Het eeregerecht beslist, of dat de zaak niet voor eeregerechtelijke behandeling vatbaar is en dat de eer van partijen geacht moet worden *niet gekrenkt* te zijn, — of het berispt een of beide partijen wegens het gebeurde en ze moeten elkaar voor mannen van eer verklaren (ook het opleggen van andere straffen wordt in Pruisen toegelaten), of 't beslist, dat ontslag uit den dienst noodig is.

Door eene uitspraak van het eeregerecht wordt het conflict *volkomen* beeindigd, zoodat verdere satisfactie niet gevorderd kan worden.

Dit is het Pruisische stelsel, ook, naar ik meen, 1½ jaar geleden ingevoerd in 't geheele Duitsche rijk. (1)

In Oostenrijk is de zaak op geheel andere leest geschoeid.

Trouwens de aard, het karakter van den Oostenrijkschen Ehren-

(1) Uit het opstel „De eeregerichten in het Duitsche leger” in Mil. Spect. n°. 8 van 1875 blz. 492, waarop de vriendelijke hand van een der bestuursleden onzer Vereeniging mij opmerkzaam maakte, blijkt, dat dit niet juist is.

rath verschilt aanmerkelijk van den Pruisischen. De Oostenrijksche komt in vele opzichten overeen met onzen raad van onderzoek, met dit belangrijke onderscheid echter, dat bij ons de Minister van Oorlog het bevel tot het bijeenroepen van een raad van onderzoek geeft, terwijl in Oostenrijk de gezamenlijke officieren van 't regiment of 't zelfstandig bataljon daarover te beslissen hebben.

Aangaande het duel vinden we alleen de volgende bepaling: Wanneer iemand ter zake van het *misdrijf*: „duel” door den militair rechtster tot cassatie of ontslag uit den dienst wordt veroordeeld, moeten de processtukken vóór de bekendmaking der uitspraak worden gezonden aan den raad van eer in appèl (want ook daarbij is appèl opengelaten), die aan den Minister van Oorlog rapport moet doen, of de veroordeelde voor gratie van dat gedeelte der straf in aanmerking kan komen.

De Pruisische verordening *legaliseert* eenigermate het duel. (1)

Wanneer namelijk partijen geen genoegen nemen met de uitspraak van het eeregerecht, worden zij opmerkzaam gemaakt op de straffen, tegen het duel bedreigd. De Ehrenrath kan dan — als 't duel toch doorgaat — als kamprechtster daarbij assisteeren. Wordt daarbij zijn bevel niet gehoorzaamd, dan wordt dit als insubordinatie gestraft.

Het duel zelf wordt ook gestraft, naar gelang van de omstandigheden, zwaar of minder zwaar, — zelfs somtijds met discipline straffen. — Deze regeling, vooral deze laatste lichte strafkeur ik af. Vooreerst kan het mijns inziens niet vrij van bedenking zijn, een officieele macht, een officieel lichaam in den Staat den last te geven bij 't plegen van een misdrijf tegenwoordig te blijven, en het te regelen, doch niet te *beletten*. Maar daarenboven, wau-

(1) In de nieuwe Deutsche verordening aangaande de Eeregerichten komen geene bepalingen omtrent het duel voor. In de Keizerlijke order, die de verordening vergezelde, lezen we echter o. a.: „De raad van eer zal onverwijld den commandant van het eeregerecht met de zaak in kennis stellen en vóór het tijdstip, dat voor het duel is vastgesteld, een verzoening trachten tot stand te brengen zoo dit mogelijk wordt geacht. Ingeval deze poging zonder gevolg blijft, zal de raad de conditiën van de ontmoeting regelen overeenkomstig den aard der belediging. Wanneer het duel onvermijdelijk is, zal de voorzitter of een der leden van den raad van eer als getuige daarbij tegenwoordig zijn en waken dat alles volgens de regels der eer geschiedt.”

neer de raad van eer uitmaakt dat de eer van den beleedigde niet geschonden is, — dat hij een man van eer is gebleven, dan moeten partijen zich aan die uitspraak onderwerpen, — dan moet elke handeling in strijd met die uitspraak, dus ook het duel als middel tot herstel van gekrenkte eer, zwaar gestraft worden, — ik zou meenen, altijd gestraft worden als insubordinatie, — als niet opvolgen van bevelen door eene hogere macht gegeven.

Over de werking der eeregerechten is men in Pruisen over 't algemeen zeer tevreden. Tegenwoordig komen daar weinig duellen voor, wat echter, naar een Pruisisch militair-rechterlijk ambtenaar mij berichtte, minder te danken is aan die preventief werkende wetsvoorschriften, dan aan het gezond verstand der officieren en aan de uitstekende discipline in 't algemeen. Wordt er gedueleerd, dan is er in den regel aan de zaak iets niet in orde, iets waarmede men bij den raad van eer niet voor den dag durft te komen, „etwas faul” — gelijk hij 't uitdrukt, — of wel een zekere *aandrang* van de kameraden, die buiten de zaak staan.

Die aandrang is — geloof ik — ook bij ons vaak de oorzaak van een duel. Waar partijen meenen de zaak in der minne te kunnen schikken, daar komen allicht de vrienden van den beleedigde hem aantoonen, „dat hij 't er zóó niet bij kan laten.” Volgde men steeds het voorbeeld van hem, die daarop — om den schijn van niet-durven van zich af te werpen, — die vrienden uitdangde, dan zouden er zeker vele duellen worden voorkomen, want dan vinden de vrienden de zaak dikwijls ook zoo erg niet, en zóó hadden ze het niet bedoeld!

Mijne Heeren — en dit om te sluiten — ik heb eerbied voor al wie den zedelijken moed heeft, om een duel te weigeren. *Honneur à ceux qui refusent un duel!* Al zullen ze daardoor tijdelijk wellicht onaangenaamheden ondervinden, ten langen leste moet de goede zaak zegevieren, en zullen zij in 't gelijk gesteld worden.

Maar niet allen zijn zoo krachtig. Voor de zwakkeren in 't bijzonder is de oprichting van de raden van eer, of uitbreiding van de macht van onze raden van onderzoek — *met veranderde samenstelling en afschaffing van de loting* — een vereischte.

Wanneer dan ook door de Regreering het duelleeren steeds met

gestrengheid wordt tegengegaan; — wanneer dan, gelijk niet lang geleden het Hoog Militair Gerechtshof in krasse termen deed, ook de militaire rechter het duel als een zwaar, gevaarlijk misdrijf zal beschouwen, dan zullen we weldra van dat anachronisme bevrijd zijn, — dan zal de triomf blijven aan het gezond verstand, aan de waarheid!

DeVOORZITTER betuigt den geachten spreker den dank der vergadering voor zijne rede. „Ik zal” — zegt hij — „mij niet aanmatigen haren lof uit te spreken, want zij is boven mijn lof verheven. Ik kan alleen zeggen, dat ik ze met onverdeeld genoegen heb gehoord. Doch neen! niet onverdeeld. Er is ééne zaak — niet den spreker, maar het behandelde onderwerp betreffende — die mij onaangenaam getroffen heeft. De geachte spreker heeft over den ellendigen toestand van onze militaire rechtspleging gehandeld. Toen ik nog de kinderschoenen droeg, heb ik er reeds over hooren klagen en nu ik grijze haren draag, bestaat er nog altijd dezelfde behoefte aan verbetering. Dat is eene groote grief, die wij moeten hebben tegen de mannen, die ons goede wetten moesten geven. Er wordt gesproken maar niet gehandeld, en men heeft wel recht hier het Duitsche spreekwoord toe te passen: Men hoort den molen klapperen, maar men ziet het meel niet. Ik hoop dat de uitmuntende rede van den spreker van dezen avond zal medewerken, om den duur van dien ellendigen toestand te verkorten.

Het ver gevorderde uur laat niet toe nog eene discussie te openen over hetgeen hier gesproken is. Ik stel dus voor, die discussie uittestellen tot eene latere gelegenheid, bijv. Januari, indien het dan den geachten spreker schikt om over te komen, of anders tot een nader tijdstip.”

De aanwezige leden vereenigen zich met dit voorstel, waarop de vergadering, waarin 19 nieuwe leden zijn aangenomen, gesloten wordt.

Namens het Bestuur:

De Secretaris,

F. E. L. A. ABEL.

VERZUIMDE OPGAVE IN HET 1° VERSLAG.

Blz. 33, regel 11 v. b. staat:

Art. 38 wordt daarop goedgekeurd.

Men gelieve te lezen:

Art. 38 wordt daarop goedgekeurd, nadat besloten was daarin
ook voorstellen van financicelen aard te begrijpen.